

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՏԵՍՏԱՄԵՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԾՆԱԿԱՆ, ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՊՐ 42.

Կ. ՊՈԼԻՍ ՅՈՒՆԻՍ 28, 1913

ԹԻԻ 26

ԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՍ

ԿԵՐ. Ա. Պ. ՇԱԽՈՆԵԱՆ

Հիւղաւորեալ դաւադրութիւն

Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի սպանութիւնը թ ընծայեց կառավարութեան երեւան հաւաքաւադրութիւն մը որուն հետ, եթէ թերուն ըսածները իրաւ են, ուղղակի կամ ուղղակի կապակցութիւն ունին ամէն դաւարդի, վիճակի և գիրքի պատկանող բազմիւ անձեր: Իշխաններ և կառապաններ, բորդ նախարարներ և հինաւուրց խաղամուտ, երեսփոխաններ և արհեստով մարդասաններ, ոմանք կուսակցական շարժառիթներ, ոմանք պաշտօնի ակրանալու համար, ոմանք զրամի փոխարէն, ոմանք վրէժխնդրաւորութիւն միացած ըլլալ կը կարծուին սպանուել, տապալելու և վեր լ վայր չըջելու համարող կուսակցութիւնը և պաշտօնի վրայ մը ուղղ կառավարութիւնը: Այս դաւադիրքն ոմանք թուրքիա են և ոմանք արտաւան, ոմանք ձերբակալուեցան և ոմանք ան, ոմանք վտարուեցան և ոմանք բանակուեցան, և առկալին կան ուրիշներ ալ ինքնուրուին: Յայտնի է թէ ոստիկանութեան նպատակն է արմատախիլ ջնջել թշնամի թրքերը առանց խնայելու ոչ անոնց որ պաշտօններու մէջ կը բնակին և ոչ անոնց որ գիւղացիները կը գիշերեն: Դժբաղդ քաղաք՝ ուշուրջը թշնամիներ կը յածին և ներսը ազգիւններ կը չըջին, որուն դռներէն Պուլթնդանութիւնը չքաշուած՝ կեդրոնին մէջ արձրանան կախաղանները:

Խմբագիրներու յարձակում

Եւ, իրերս թէ կառավարական պաշտօնէից համար բաւական չըլլար իրենց գիրքը պաշտպանելու հոգը, վրդովիչ լուրեր կը հասնին իրարու ետեւէ ներսէն և դուրսէն: Եւրոպայի մէջ չմայ կամբագիր մը որ խրատ և քարոզ չտեղացնէ թուրքիոյ ղեկավարներուն զխտուն: Լոմոսնէն և Փարիզէն և Փէթըրսպուրկէն աւմէն թղթատար, ամէն հեռագիր բարեկարգութեան յորդորներով ծանրաբեռնեալ է: Ասոնց վարժուած էինք արդէն, բայց ի՞նչ ըսել Պերլինի թերթերուն: Գերմանիա իսկ, Վիլհելմ Բ. կայսեր Գերմանիան, որ Համիտեան քաղաքականութիւնը ծախահարելու յօժարած էր, որ մահաշնորհներ ստանալու մենաշնորհը վայելած է քսան տարիէ ի վեր, այսօր բարեկարգութեան ջատագով կը կանգնի և անիրաւեալ ցեղերու պաշտպան հանդիսանալ կը սկսի — մասնաւորապէս Մերսինի ծովախորշին բոլորտիքը: Ի՞նչպէս չգոչել կեսարի պէս, տակաւին չխոնարհած հարուածներուն ներքեւ, «Եւ դո՛ւ, Բրուտոս»:

Ամէն բան կասարակաց

Անգլին՝ Արաբներ մէկ կողմէ հաւատարմական հեռագիրներ կը փութացնեն և միւս կողմէ ապստամբութիւն կը յարուցանեն, Սիրիացիներ ապակեղորոնացում կը պահանջեն, Քիւրտեր կը մերժեն ինքզինքնին սիրաշահուած նկատել: Վստայ նորընտիր վալին քննական պաշտօնի մը միջոցին աւաղակներու խումբի մը կը հանգիտի և խոհեմութիւն կը սեպէ իր կուսակալութեան կեդրոնը գտնալ, հոն աւելի ապահով տեղ մը կատարելու համար անշուշտ քննութեան մնացեալ մասը: Պարսիկները կը յեղեղեն իրենց յաւիտենա-

կան սահմանադրված ճշգրտան յանկերդը : Թաւ-
վիր ի Էփֆեար զուր տեղը կը փորձէ զանազա-
նութիւն հաստատել ներքին և արտաքին խն-
դիրներու միջև . ոչ ներքինը յայտնի է , ոչ ար-
տաքինը . ինչ որ մեզի կը պատկանի՝ ամէնուն
կը պատկանի կարծես . ամէն հարց հասարա-
կաց է , ամէն խնդիր տրեղերական , ամէն
մարդ . ամէն բանի կը խառնուի , իբրեւ թէ եր-
կիրը տէր չունենար կամ ծախու հանուած ըլ-
լար : Արդարեւ Սաիտ Հալիմ փաշա դժբաղդ
օրերու մէջ կը կոչուի իր առաջին քայլերը
աւելի իբր Վարչապետ և Արտաքին գործոց
նախարար :

Առաջնորդ մը կ'ուզուի

Դիւրին է երկիրը այս անասխանձելի կա-
ցութենէն , այս խառնափնդոր վիճակէն հանե-
լու համար ծրագիրներ թելադրել և միջոցներ
հնարել : Խնդիրը այդ ծրագիրները ի գործ դնե-
լուն և այդ միջոցները կիրարկելուն մէջ է :
Արդարութիւն կ'աղաղակենք , բայց ո՞ւր ,
ի՞նչպէս , որո՞ւ ձեռքով ի գործ պիտի դրուի
այն : Բարեկարգութիւնը անհրաժեշտ է կ'ը-
սենք , և կառավարութիւնն իսկ կ'ընդունի
այդպէս ըլլալը , բայց չէ՞ որ պատերազմէն
վերջն էր որ պիտի կատարուէր բարեկարգու-
թիւնը և ահա այսօր , պատերազմէն վերջը ,
նոր կիճիրներ , նոր չիտթութիւններ , ներքին
և արտաքին արգելքներ պատճառ կ'ըլլան
դարձեալ յետաձգելու ինչ որ շատոնց ի վեր
անհրաժեշտ էր և չափէն աւելի յետաձգուած
էր արդէն : Լսնողնի դեպքաներու ժողովը իր
վերջին ընելիքը չըսաւ տակաւին : «Անշահա-
խնդրական քաղաքականութիւնը» պիտի շա-
րունակուի՞ թէ ոչ , այդ մասին բան մը չըսե-
ցինք վերջերս : Փարիզի ժողովը ի՞նչ նիւթա-
կան միջոցներ պիտի տայ Թուրքիոյ և ի՞նչ
պայմաններով , ո՞վ կրնայ գուշակել : Կորովի ,
յամառ , անձնուէր , հերոսական առաջնորդի
մը պէտք ունի երկիրը , առաջնորդի մը որ
յետին ահարկու ձիգ մը ընէ փրկելու համար
ինչ որ մնացած է դարաւոր սխալներու բար-
դած աւերմունքի բեկորներէն : Յուսահատներ
ձեռնթափ ըլլալ սկսած են .՝ այն որ յոյս ու
հաւատք ունի՝ առաջ թող անցնի , ասպարէզը
անորն է :

Անպաշտօնի վիճարկութիւններ

Դժբաղդ և անպատեհ ժամու մէջ վիճարա-
նութեան կը մտնէ Թաւվիր ի Էփֆեար Հայ մա-

մուլին հետ : Մեր Թուրք պաշտօնակիցը նախ
յարձակեցաւ Պօղոս Նուպար փաշայի վրայ և
զայն ամբաստանեց իւր ընկեր և գործակից մի
ոմն Շէրիֆ փաշայի , որ իր կարգին կ'ամբաս-
տանուի ըլլալ Մահմուտ Շէրիֆ փաշայի սպա-
նութեան դաւադիրներէն մին : Հայ թերթերէն
ոմանք պատու ըրին այս տեսութեան՝ զայն
հերքելով : Թաւվիր ի Էփֆեար իր երկրորդ յար-
ձակմամբ կը յայտնէ թէ ամէն ոք կ'ընդունի
բարեկարգութեան պէտքը , բայց Հայերը այն-
պիսի ձեւով մը կը պահանջեն զայն որ անըն-
դունելի է Թուրքերու համար : Այս նուրը դա-
նազանութիւնները մեզի անհասկնալի կը
թուին : Եթէ կառավարութիւնը իրական , ան-
կեղծ բարեկարգութիւն ի գործ դնէ , մենք ա-
նոր ձեւին և կերպին վրայ կոխ ընելու միաք
չունինք : Թաւվիր ի Էփֆեար կը դանդաղի թէ
Հայ թերթերը Հայոց դէմ եղած սճիրները կը
հրատարակեն , բայց չեն հրատարակեր թէ կա-
ռավարութիւնը ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած է
բարեկարգութեան ի նպաստ : Մենք կը խնդ-
րենք որ Թուրք թերթը ինք հրատարակէ թէ
ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնուած են այդ նպա-
տակաւ : Դիտել կու տանք թէ այս նոյն յոդ-
ուածին մէջ իսկ կրնային յիշուիլ այդ միջոց-
ներէն մի քանին փոխանակ հազար անգամ
կրկնելու թէ ի՞նչ պիտի ընէ կառավարութիւնը :
Մենք այդ պիտիներուն արժէքը նոր չէ որ
պիտի ըմբռնենք , այդ պիտիներու տեղատարա-
փին մէջ ծնած և մեծցած ենք և չենք փա-
փաքիր անոնց մէջ թաղուիլ : Մէկ գործը հա-
զար խոստումէն աւելի կ'արժէ , և խոստում-
ներով մարդ վախցնելու փորձը նոր բան մըն
է վերջապէս , որուն համար կը շնորհաւորենք
մեր պաշտօնակիցը , բայց պիտի չզարմանանք
եթէ անյաջող անցնի ,

Ահմէտ Ակայէֆ Էփենտիի գոհացում

Իսկ Թերմիւռանի մէջ Ահմէտ Ակայէֆ Էփ-
իրեն պարաք կը սեպէ յայտարարել թէ ինք
չդիտեր թէ ի՞նչ իրաւասութեամբ կը գործէ
Պօղոս Նուպար փաշա : Երբ Նուպար փաշա
դիմում կատարէ Ահմէտ Ակայէֆ Էփենտիի , այն
ատեն Ահմէտ Ակայէֆ Էփենտի իրաւունք պիտի
ունենայ պահանջելու որ իրեն բացատրուի թէ
ի՞նչ է Նուպար փաշայի գործը և իրաւասու-
թիւնը :

ԽՆԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՔԱՋՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ըստած է յաճախ, բարոյական քաջութիւնը աւելի ազնիւ ու բարձր տեսակ քաջութիւն է քան սոսկ ֆիզիքական վտանգի առջև ի տես բերուածը, և աւելի դժուար է մշակել զայն: Բարեխախտաբար սակայն սովորական կեանքի փորձառութիւնները բաւական թուով պատեհութիւններ կ'ընծայեն բարոյական քաջութիւն մշակելու, որով մարդս անվարժութեան հետեւանքով չձախողիր, եթէ բաղձանք ու կամք չպակսին:

Քաջութիւնը նկարագրուած է իրրեւ մտքի այն վիճակը, որ մարդուս կարողութիւն կուտայ վտանգներ կամ դժուարութիւններ դիմադրաւի հաստատամտութեամբ և առանց վախի կամ վհատութեան: Բարոյական քաջութիւնն ուրեմն պիտի ըլլայ մտքի այն վիճակը բարոյական գործերու ոլորտին մէջ ի յայտ բերուած:

Այդ չըջանալին մէջ քաջութեան պէտքը ակնհայտ է այն ամէնուն որ պահ մը կանգ կ'առնեն իորձելու համար: Չարութեան փորձութիւններ առատ են ամէն կողմ: Անդգիւրէն զրքոյկ մը կայ, Ամերիկեան գոլէճի մը հոչակաւոր նախադահէն գրուած, և կը կոչուի «Նկարագրի Պայքարը»: Այս անունը թեւադրիչ է և մեծ ճշմարտութիւն մը կը յայտնէ: Նկարագրի ոյժ և ազնուութիւն ստանալ ուղղը ճանչնալու է սա իրողութիւնը թէ արտաքին և ներքին անթիւ թշնամիներով պաշարուած է և պէտք է յաղթել ասոնց: Ամէնէն խիստ պայքարները, ամէնէն ծանրակշիռ կիւնները հոգիին մարտադաշտին վրայ աւելի կ'ունենան, անտեսանելի այն ուղղադաշտին՝ որ մարդոց բարոյական և հոգեւոր ընթերցան ձախառաւորը կ'որոշուի կեանքի կամ մահու համար:

Մարդուս բարոյական թշնամիներուն անհամար և ուժով ու միշտ ներկայ ըլլալուն համար չէ միայն որ քաջութիւն հարկ է, այլ այդ պայքարներուն անտեսանելիութիւնն իսկ վըտանդը բաղմատաւոր կամ ծանրացնող հանգամանք մը ունի: Վտանգի եթէ մարդ մը ֆիզիքական չըջանալի մէջ երկչոտութիւն ցոյց

տայ, եթէ զինուոր մը զոր օրինակ փախչի պատերազմէ, կը տեսնուի իր ընկերներէն, սպաններէն ու բարեկամներէն, մինչդեռ բարոյական չըջանալի մէջ կընայ մէկը փորձութեան տեղի տալ, բարոյապէս լման վատ մը ըլլալ և սակայն գէթ ժամանակ մը ամէն ուրիշներէ ծածկել այդ իրողութիւնը, այո, կընայ մինչև իսկ իրմէ ծածուկ պահել զայն: Բայց միշտ չտեսեր այս: Տագնապի օր մը պիտի դայ անշուշտ, երբ մարդուն ճշմարիտ նկարագիրը պիտի յայտնուի իրեն և ուրիշներու: Այդպիսի ահաւոր յայտնութիւնէ մը խոյս տալու միակ կերպն է օր ըստ օրէ բարոյական աննկուն քաջութիւն մշակել կեանքի հասարակ գործառնութիւններու մէջ: Ընդհուպ ունակութիւն կ'ըլլայ այդ և յարատեւելով կ'աւելնայ ունակութեան զօրութիւնը մինչև որ վախը ամբողջովին կը վտարուի և քաջութիւնը կեանքի օրէնքը կը դառնայ:

Ջանացինք չեշտել թէ կեանքի մեծ ու փորձիչ վայրկեաններուն մէջ չէ, այլ ամէնօրեայ սովորական գործերուն մէջ է, որ գլխաւորապէս պիտի ցուցուի այս առաքինութիւնը: Այսպիսի մեծ փորձառութիւններ քիչ անգամ կու գան մարդուս, և չատերու ընտելն դար: Եւ երբ գան, ան միայն կը ճակատի անոնց՝ յաղթական կերպով, որ հանգարտ օրերու մէջ ուրիշներէ առանց նշմարուելու վարժուեցաւ յաղթել կեանքի հասարակ փորձութիւններուն ու դժուարութիւններուն:

Մեր միտքը աւելի լուսաբանելու համար քանի մը չատ հասարակ օրինակներ կու տանք բարոյական քաջութիւն պահանջող:

Նկարագրի ամենանենգաւոր թշնամիներէն մին է ուրիշներու պէս ըլլալու և ընկու փափաք: Քիչ քաջութիւն հարկ չէ միայնակ դիրք բռնելու համար՝ խղճի ձայնին կամ իրաւունքի ձանաչման հաղանդելով: Տեւեք, քանին՝ իրենց կարողութիւնէն վեր չափով դրամ կը վառնեն հագուստի, կարասիի, տունի և ուրիշ բաներու համար, լոկ սա պատճառով որ չեն ուղեր գիտցնել թէ այնքան գիւրակեցիկ չեն որքան ուրիշներ որ առանց պարտքի կաթող են այդ բաները գնել: Ուրիշ չատեր, չկըրնալով իրենց ուղածին պէս հագուել կամ իրենց ուղած մեծարանքը գտնել, կ'անտեսեն իրենց եկեղեցային և ընկերային պարտական-

նութիւնները և կը թողուն որ իրենց կեանքերը դառնան լարոյական քաջութիւնէ դուրի ըլլալուն համար :

Մէկը որ կը հաւատայ թէ կիրակին հանդիսանալն օր է, սուրբ օր ու իր և ուրիշներու հոգեւոր շինութեան միայն յատկացուած, բարոյական քաջութեան կը կարօտի անխախտ ու հաւատարիմ մնալու համար իր համոզումներուն մէջ : Զուտ աշխարհային հանգամանքով հրապուրիչ շատ ժողովներ, նուազահանդէսներ, հացկերոյթներ, ևն. կը սարքուին կիրակի օրեր այս երկրին այլեւայլ կողմերը, մանաւանդ մայրաքաղաքիս և ուրիշ խոշոր քաղաքներու մէջ, և բազմութիւններ ներկայ կ'ըլլան : Նմանապէս ճամբորդութիւն, առեւտրական գործառնութիւններ և այցելութիւններ տեղի կ'ունենան կիրակի օրով : Թուրքիոյ մէջ Մահմետականութիւնը բազմապատիկ կը կնճռոտէ արդէն իսկ բարդ այս խնդիրները : Շատ դիւրին է ամբողջին հետ երթալ : Միայն բարոյական քաջութիւնն է որ կը յօժարեցնէ մարդը աշխարհային ամէն արածնութիւններէ և անձնական օգուտներէ և շահերէ հրաժարիլ Տէրօք Օրը խղճի մտօք յարգելով : Այս ճշմարիտ է մանաւանդ այն երիտասարդներուն նկատմամբ որոնք ուրիշներէ աւելի կ'ըզան աշխարհի ճնշումը և հրապոյրները :

Ընկերային շատ սովորութիւններ որոշակի ստորնացուցիչ ազդեցութիւն ունին բարոյական կեանքի վրայ : Պարել, խմել, թուղթ խաղալ և թատրոն երթալ կրնան ստոր իրելու օրինակ յիշուիլ : Թէև կրնայ ըսուիլ թէ այս բաներէն ոչ մին մեղք է ինքնին, կը պատահուի անոնք թէ այս և նման սովորութիւններ կերպով մը (առանց այժմ մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու) արդարեւ բարոյապէս կը փոխեն այն մարդոց որ կը սովորին անոնց : Քրիստոնէայ յաջող գործիչ մը, մէկը զոր Աստուած իրելու միջոց կը գործածէ ուրիշներ Քրիստոնէական կեանքի առաջնորդելու համար, ոչ մին կ'ընէ այս բաներէն : Արդ, առանց երկեք մտածելու զանոնք ընելու վարժուած ժողովրդի մը մէջ ընակողի մը համար դիւրին գործ է բաժնուիլ ու ընկերութիւնէ մերժուածի մը զիբք բռնել : չընելով ինչ որ ուրիշ ամէն ոք կ'ընէ : Եւ եթէ հոսանքին հետեւելու առիթ փորձէ, ինչպէս իր պարտքն է, հոսանքին

դէմ դնել, ուրիշներ համոզել որ դէթ լոկն բողբոջով մը իրեն միանան հանրութեան բարոյական զղացումը ստորնացնող ամէն բանի դէմ, այն ժամանակ արդարեւ արժանի կ'ըլլայ դիւցաղ կոչուելու :

Առեւտրական կեանքի մէջ բարոյական մեծ քաջութիւն հարկ է սոսկ որպէս զի, շահելու նպատակով, չըսէ մէկը ինչ որ ճշմարիտ է, և այնչափ մեծ քաջութիւն որ շատեր, թէև ուրիշ բաներու մէջ արիասիրտ են, հոս կը վատանան և կը խոնարհին օսկիի չաստուծոյն առջև զոր աշխարհ կանգնած է :

Բայց պէտք էլայ օրինակներու ցանկը երկարելու : Ո՛ւր ալ ըլլայ մէկը, կեանքի ինչ սապարէզի մէջ ալ գտնուի, պարտի միայն բանալ իր աչքերը, և ահա բազմաթիւ օրինակներ պիտի տեսնէ մեր միաքը բացատրող :

Մարդոց տիեզերական փորձառութիւնն է թէ բարոյական քաջութեան առաքինութիւնը մշակելու և գործադրելու մեծագոյն սատարն է իրենցմէ զօրաւոր բարեկամի մը ընկերակցութիւնը, բարեկամի մը որ կը հասկնայ զիրենք, կը կարեկցի իրենց և յաղթանակի կ'առաջնորդէ զիրենք : Առեւտրանին փառքն այս է որ կու գայ և մարդուս կը ներկայանայ ճիշտ հոս, անոր մեծագոյն կարօտութեան կէտին վրայ, և կ'առաջարկէ ընկերակցութիւնը եղբորմէ մը աւելի ամուր փարող Բարեկամի մը, անտեսանելի բայց միշտ ներկայ, որ բարոյական ամենամեծ Դիւցաղն է անձամբ և ամենամեծ ներշնչողը բարոյական զիւցաղներուն զոր երեք տեսած է այս հիմաւորաց աշխարհ : Ամէն ոք, ամէն տեղ, կարող է վայելել անոր ընկերակցութիւնը և այն յաղթանակը զոր կը բերէ ան :

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԲԱԶՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷԶ

ՃՈՐՃ ՄԻԼԵՐ

Քրիստոնէական կեանքը երկու կողմեր ունի : Մէկը գործնական մասն է. մեք պարտական ենք մեր բոլոր պարտքերուն մէջ հաւատարիմ ըլլալ. բոլոր ծառայութեանց մէջ գործօն, բոլոր նեղութեանց մէջ յաղթող ըլլալ, և ահով ու զոգով գործել մեր փրկու-

թիւնը : Բայց եւրիշ կողմ մըն ալ կայ : Մենք համբերութիւն եւ մխիթարութիւն ունենալով, Աստուծոյ վրայ վստահելու ենք : Մեծ իմաստութիւն է Քրիստոնէական կենաց վերջին ակնկալութեան սպասել : Սբ. Գրքը ասիկա շատ լաւ կը պարզէ երբ կ'ըսէ, «Ամենակարողին հովանաւորութեան տակը» :

Կեանքի երկու ծայրերուն, մանկութեան եւ ծերութեան, անտարադրուելի խոստում մը կայ : «Ինք իր գաւառակները թեւերուն տակ պիտի առնէ եւ զանոնք իր կուրծքին վրայ պիտի կրէ» : Այս մանուկներու համար է : «Եւ քու ծերութեանդ ատեն նոյնն եմ : Եւ մինչեւ քու մազերուդ ճերմակութեան ատեն» : Այս ծերերուն օրհնութիւնն է : Աստուած նախ մեզի մեր մանկութեան ատեն կու գայ մեր մայրերուն միջոցաւ, որոնք մեզ իրենց բազուկներուն մէջ կը կրեն : Բայց անոնք մեզի Աստուծոյ դոյութեան վրայ քիչ մը բան սորվեցնելէ ետքը մեզի կը թողուն եւ կ'երթան : Սակայն Աստուած յաւիտեան կը մնայ եւ Անոր բազուկները երբեք չեն գոցուիր : Սբ. Գրքը մեզի կ'ըսէ, «Անոր աչքերը չեն քնանար» : Ըսել է միշտ վար մեր վրայ կը նային պաշտպանութեան համար : Անիկա մեր աղաղակները կը լսէ, արցունքները պիտի սրբէ մօր մը պէս, եւ հօր մը պէս մեր ձեռքէն բռնելով պիտի առաջնորդէ :

Բոլոր ասոնք եւ ասոնց նմանները կը ցուցնեն թէ ինչպէս Աստուած զարմանալիօրէն կը խնամէ եւ կը հոգայ զմեզ : Հայր մը իր բազուկները մանկան վրայ կը տարածէ վտանգի ատեն : «Դուն քու աջ բազուկովդ քու ժողովուրդդ կը փրկես» : «Աւաւստուն անոնց բազուկը եղիր» : «Իր բազուկը կը փրկէ» : Կեանքը վտանգալից է. ամէն կողմ փորձութիւն կայ : Ամէն շուքի տակ թշնամիի դարան մը, դժբաղդ եւ ճարպիկ թշնամիներ կան : Շատեր մահուան վրայ վախով կը խորհին, եւ երկիւղով ու սարսափով կը հանգիստին անոր : Բայց կեանքը մահէն աւելի վտանգներ ունի : Լաւ կեանք մը ապրողին համար շատ զիւրիւն է մենկիւր, բայց շատ դժուար է ապրիլ : Մենք վստահ ենք թէ մահն ալ մեզ Աստուծոյ Սէրէն չլքնար զատել :

«Ամենակարողին հովանաւորութեան տակ» : Այս խօսքը պաշտպանութիւն եւ սէր կը նշանակէ : Հօր մը բազուկը, որ մանուկը կը պաշտ-

պանէ, սիրոյ արտայայտութիւն է : Մանուկը վտանգի ատեն իր ծնողաց կուրծքին կը փակէ : Մայրը իր զաւակը կուրծքին կը սեղմէ, քանզի կը սիրէ զայն : Հովիւը զատուկը իր կուրծքին վրայ կը դնէ : Յովնանէս Յիսուսի կուրծքին վրայ խնկաւ : Աստուծոյ զաւակաց իրեն փարիլը, բազուկին կոթնիլը, Սէր կը ցուցնէ : Իրեն սէրը փափուկ է : Աստուած իր զաւակները իր սիրտին վրայ, սիրոյն մէջ կը պահէ վտանգի ատեն : «Ինչպէս որ մայր մը իր զաւակը կը մխիթարէ, այնպէս ալ ես ձեզ կը մխիթարեմ» : Կ'ըսէ Տէրը : Անգամ մը մայր մը ըսաւ թէ երեք օր իր մանուկը գրկին մէջ պահած էր անոր աագնապալի հիւանդութեան ատեն : Յաւի, տանջանքի ատեն մանուկը գրկի մէջ առնել սիրոյ արտասովոր արտօնութիւն մըն է : Ուստի Աստուած ալ նեղութեան ատեն իր զաւակաց այնպէս է :

Բազուկը ուժի նշանակն է : Մօր մը բազուկը կրնայ ակարանալ, բայց սէրը կը զօրացնէ զանիկա : Երբ մօր մը բազուկները ակար մարմին մը գրկած են, աշխարհ չկրնար մանկիկը անոր ձեռքէն խլել : Մենք գիտենք թէ ինչ է մարդկային բարեկամութեան վստահիլ. մեր բարեկամաց ներկայութիւնը մեզի աղաւ հովութիւն կը ներշնչէ, անոնց խաղաղութեան մէջ մենք մխիթարութիւն կը գտնենք : Ամէն ճշմարիտ բարեկամ մեզի համար զօրութիւն կը նշանակէ : Դեռ մարդկային ամենազօրաւորները եւ վստահելիները Աստուծոյ ամենակարողութեան առջեւ շատ չնչին բեկորներ են : «Տէր Եհովային զօրութիւնը յաւիտեանական է» : Ան բազուկ մըն է որ երբեք չի փչրիւր եւ ձեռք մը սւրկէ երբեք չենք խլուիր :

Աստուծոյ բազուկները «յաւիտեանական» են : Մարդկային բազուկները սիրոյ, գիւրդնդ-խառնումի ատեն կը տկարանան, երկար ատեն չեն կրնար սեղմել մանուկը իրենց կուրծքին վրայ : Էրիկ մարդ մը՝ իր ամուսնութեան երջանիկ քանի մը տարիներէն ետքը կը տեսնէ որ իր սիրելի կնկան զապալին քով կը կայնի : Պաշտելի էր այն սիրոյ էակը, սիրով զօրաւոր էին այն փափուկ ձեռքերը, բայց ո՛րքան շուտ տկարացան : Ան մխիթար է այն կեանքը որ կործնուցած է իր պատուական ընկերը, եւ որոնց երկու շարափուան մանկիկը որը մնացած է : Ինչ առաջ խեղճ

մանկիկը իր մօրը բազումներուն մէջ էր, բայց իր մօրը մահէն ետքը այլեւս զինք գրկող բազումները պիտի չվայելէ։ Ահա նոյնքան սրտառու է մարդկային կեանքը իր գիւրարեկ սիրով։ Սիրոյ փոքր վայրկեանները իրենց ուժգնութիւնը, խանդավառութիւնը կրնան կորսնցնել մէկ ժամէն։ Բայց Տէրոջը բազումները յաւիտեանական են. անոնք երբեք պիտի չգոցուին։

Երբեմն նեղութեան հեղեղները զմեզ կը շրջապատեն, բայց Ամենակարողին բազումներուն տակ երբեք չենք ընկղմիր։ Երբ մահը կու գայ, երկրային ամէն բան խոյս կու տայ մեզմէ, ու միայն մահուան խոր գաղտնիքները կը տեսնենք. հոն ալ Յաւիտեանական բազումը մեզի պաշտպան պիտի ըլլայ։ Երբ Յիսուս պիտի մեռնէր, բռաւ, «Հայր, քու ձեռքդ կ'աւանդեմ իմ հոգիս»։ Ստեփանոս իր խոյսաւորութեամբ մարմինը հոս թողելով բռաւ, «Յիսուս, ընդունէ հոգիս»։ Հաւատացեալի մը մահը նոր կենաց մէջ ապրիլ ըսել է. մահը մեզ Աստուծոյ սէրէն չկրնար զատել։ Մենք զմեզ չենք փրկիր, այլ զօրաւոր մէկը, Ամենակարող Աստուծոյ է, որ կը փրկէ։ Մենք Աստուծոյ պաշտպանութեան մէջ ենք. մեր պաշտպանութիւնը մեր տկար հաւատքէն կախեալ չէ, այլ անփոփոխ Աստուծոյ անփոփոխ պաշտպանութենէն։ Երբ մենք Անոր վստահինք, ունէ հեղեղէ չենք ընկղմիր։ Տիեզերքին մէջ ոյժ մը չկայ որ մեզ Յաւիտեանական Սէրէն բաժնէ։ Ոչ կեանքը և ոչ մահը, ոչ ներկայ և ոչ ապագայ բաները կրնան մեզ Աստուծոյ սէրէն բաժնել։

Թարգմ. ԼՈՒՍԻԱ ՓԻՐԱՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՁԻ ՏՈՒՆԿԵՐԸ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿՐՈՒԱԾ

ՄԵՐ ՆԱԽԵՆԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ՏԻՌԹ. ՅՈՎԼ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Գ Ի

Գի.— Երբ. Արար.— ἄρχευθος.— Juniperus.— Genièvre.— Juniperus oxycedrus L.— Թրք. Արար.— Ար. عرعر արար։

Յրդի.— βράθυ.— brathy.— Sabine.— Juniperus Sabina L.— Անդդ. Savin.— Ար. جردن — صينية։

Գին կը պատկանի մերկասերմերու (gymnosperme) ատճմին մէջ նոճեայց ցեղին։ Մեր-

կանեւ կը կոչուին, որովհետեւ իրենց սերմը փոխանակ պտուղի մը մէջ փակուած ըլլալու, մերկ է, անպտտապար։ Կը կոչուին նոյնպէս կոնֆեր (conifère), որովհետեւ իրենց պտուղը կը ներկայացունէ առ հասարակ կոն (cône) մը. այսպէս են եղեւինները, մայրիները, նոճիները։

Գիերը որոնց երեսունի չափ տեսակները կ'աճին հիւսիսային կիսագնդի լեռնային մասերուն մէջ, ծառեր կամ քոչիւր եւ սրնոց ուճ եւ ծաղիկները տարբեր ծառերու վրայ կը գտնուին (dioïque)։ Իրենց տերեւներուն ձեւէն կրնանք դիտել բաժնիկ երկու կարգի. ոմանք, ինչպէս նախարակ գին (Juniperus communis L.), քղակ գին (J. nana willd.), (J. oxycedrus L.), ունին փշոտ տերեւներ որոնք երեքական շարուած են ճիւղին շուրջը (verticille)։ միւսները, ինչպէս փիւնիկեան գին (J. phoenicea L.) խնկարեւր գին (J. Thurifera L.) և ցրդին (J. sabina L.) նոճիին նման թեփածակ տերեւներ ունին կղմնաբեր պէս իրարու անցած (imbriquée)։ Մշտադալար են բոլորն ալ և իրենց կոնաձև պտուղը թանձր և մսոտ թեփեր ունի որ կը նմանցունեն զայն հատապտուղի (baie)։

Գիի գլխաւոր տեսակներն են.

1. Հաւաքակ գի (J. communis L.) փշածալար տերեւներով, ունի պտուղ զնաճակ, մսոտ, սև կապոյտ, համը անուշ է, գրգռիչ և միզաբեր, անով կը պատրաստեն միւս ըզուած օղին։

2. Փշոտ մայրի կոչուած տեսակը (J. oxycedrus L.) որուն փայտը, երբոր գոց տեղ մը ալորի, կու տայ կաղի յուղ (huile de cade) կոչուած ճճիասպան կուլոր մը. երկայն ու փշածալար տերեւներ ունի, պտուղը կարմիր նարնջագոյն է։

3. Յրդի (J. sabina L.) տերեւները կարճ են և կղմնաբեր պէս շարուած թեփեր ունի, պտուղը դոց կապոյտ է ծածկ կոթով, տերեւներն ունին իրենց ետեւի կողմը բուշտ մը ուր կայ ցրդիի գոյացութիւն (essence de sabine), ցրդիի փշին վէրք կը բաճայ։

4. Փիւնիկեան գի (J. Phoenicea L. = J. tetragona Moench). տերեւները ցրդիին տերեւներուն նման են, միայն ետեւի բուշտը կը պակսի. պտուղը կարմրորակ է, բաւական խոշոր։

Պաղեստինի մէջ գտնուող տեսակներուն

գլխավորներն են 1⁰. Փշոտ մայրի բուռածը որուն նոր ճիւղերը եռանկիւնի են և պտուղները կը հասունանան երկու տարիէն, ասիկա է անտարակոյս Աստուածաշունչի արարը և 2⁰. Փխնիկեանգին:

Բուն ցրդին չկայ Սուրիոյ մէջ, անոր տեղ կայ J. Taurica Pallas = J. Excelsa Bieberstein.

* *

Գի բառը Հայերէն Աստուածաշունչին մէջ յիշուած է երկու տեղ.

1) Գ. Թագ. 2. 31 և 33, ուր նկարագրուած է Երուսաղէմի տաճարը զոր Սողոմոն կանգնեց, և բոլորած. «Եւ դրաց զարբախ աւարար դուրս ի փայտից գիւղ» 31: «Այնպէս աւարար դրաց Տաճարին սեամս ի փայտից գիւղ չորեքկինս» 33:

2) Ես. ԽԱ. 19. «Եւ բղխեցուցից յանջուր երկրին զմայրն և զտօսախն, զմուրան և զնոճն և զտօմն, զսարգն և զսարոյն և զկաղամախն, զգիւն և զփայտն իւղոյ»:

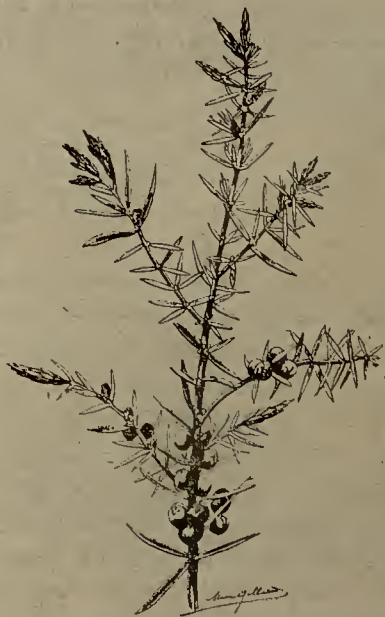
Առաջին երկու համարներուն մէջ գին ճշգրիտ թարգմանութիւնն է Յունարէն ἄρκυσθος բառին զոր կը գործածէ Յունարէն բնագիրը: Գ. Թագ. 2. 32-33 համարները կը պահսին եօթնամանից թարգմանութեան սովորական օրինակներուն մէջ. կը գտնենք զանոնք դարձեալ Samuel Leeի Biblia Polyglottaին սկիզբը (Variae Lectiones E Textu Editioni Græbii):

Երբայական բնագիրը այդ համարներուն մէջ ունի ըմ շեւեւ, ծառ իւղոյ, զոր Եօթնասունք չեն հասկցած և սխալմամբ թարգմանած են ἄρκυσθος գի, և Հայ թարգմանիչը ալ հետեւած են անոնց: Յունական ուրիշ թարգմանութիւն մը ունի ἑξάλων πενκίνων [Hexaples d'origène par de Montfaucon, Paris, 1713. Հտ. Ա. էջ 355]:

Ասորական և Լատին թարգմանութիւններն ուղիղ են: Ասորականը կ'ըսէ, իւլայոյ ճե' յեօթնոյ [իւղոտ ծառ] իգական ձեւով. իսկ Վուլգատան de lignis olivarum [ձէթի փայտէ]:

Ես. ԽԱ. 19 հատուածը շատ աւելի տարօրինակ է. գի բառը չգտնուիր ոչ Երբայական բնագրին և ոչ Յունական կամ Ասորական թարգմանութեանց մէջ:

Երբայական բնագիրն ունի ըմ շեւեւ, իւղի

Գի.— Juniperus Communis L.

ծառ, զոր տեսանք թէ Եօթնասունք թարգմանած էին գի, և Հայք ընդունած էին զայն:

Արդ Եօթնասունք Եսայեայ այս հատուածին մէջ բոլորովին զանց կ'ընեն թարգմանել ըմ շեւեւ. Ասորական բնագիրը նոյն այդ հատուածին մէջ ունի իւլայոյ ճե' մեշնո [ծառ իւղոյ] արական ձեւով: Հայերէն բնագիրը ոչ միայն կը պահէ «ծառ իւղոյ», այլ և կը յիշէ որ ըմ ձեւեւը թարգմանած է այլուր Գ. Թագ. 2. 31, 33 գի և կը գնէ երկուքը միասին գի և ծառ իւղոյ, փոխարէն ըմ շեւեւի: Այս հատուածը, ինչպէս ուրիշներ, ցոյց կու տայ թէ Հայ թարգմանիչը ոչ միայն համեմատեցին Ասորական և Յունական ձեռագիրները, այլ և օգտուեցան Երբայերէնի ծանօթութիւններէ զորս ունեցողներ կային թերեւս իրենց մէջ կամ իրենց շուրջը:

* *

Գին Երբայերէն կը կոչուի արար և Արարները ցարդ արար կը կոչեն զին juniperus oxycedrus L. [Post. Flora of Syria, Palestine, and Sinai], և Հայ բժշկարան մը կը գրէ. «յստյառ, գիի ծառ և իւր պտուղն ուրյուլն է» — սարլի ճաղալ, յարյարն է» — գիոյ ծառ, առառ, արտուճ» [Հայերէն բժշկարան ձեռագիր, թիւ 245. Փարիզի Bibl. Nat.ին]:

Արար գործածուած է երկու տեղ երբայա-
կան բնագրին մէջ. Եր. Ժ. 6. և ԽԸ. 6:
Սակայն Եօթանասունք չեն ճանչցած ստուգիւ-
թէ ի՞նչ է արարը:

Եր. Ժ. 6 «Եւ եղիցի [մարդ որ արասցէ
զյոյս իւր ի մարդ] իբրեւ զնշա վայրի [արար]
յանապատի, և մի՛ տեսցէ յորժամ գայցէ բա-
րութիւնն»

Այս տեղ ղնշա վայրի ուղղակի թարգմա-
նութիւնն է Եօթանասնից որ ունին ἀγροιστοῖν
այսինքն, myrica sylvestris, tamarix sauvage,
որ է ցախ, ցարասի (bruyère, heath): Ասո-
րերէնը կը գնէ եկտա, ծառի կոճղ: Սիւմմա-
քոս կը թարգմանէ ξύλον ἄκαρπον, «ան-
պտուղ ծառ» և այս առթիւ Հերոսիմոս աբ-
բան կը յաւելու. «Եւ է որպէս մշա [myrica],
Երբայերէն կը կոչուի արոյր», և կամ ինչպէս
կը մտնէ Սիւմմաքոս, ծառ անպտուղ յանայա-
րեանն»

Արդ զի՞ն տեսակներէն ոմանք ունին տե-
րեւեր ինչպէս մշան. և Աւիսէն, Սինայ որդին,
իր Կանոնին մէջ կը գրէ.

Էբնէկ (ցրգի. Juniperus Sabina L.) զի՞ն
[عرعر] պտուղ է նման զգետրի (գարուր, մուշ-
մուլա, mespilus), միայն չատ աւելի սեւ... այս
ծառերը երկու տեսակ են, մէկ տեսակին տե-
րեւերը կը նմանին նոճի տերեւներուն, ու-
նենալով փուշեր, և կը տարածուի, չերկնար.
միւսն ունի տերեւներ ինչպէս մշան [طرف,
tamarix], և նոճիին պէս համ ունի... [Avi-
cenne, Trad. latine de Plombius.— Lane's
Arabic — English Lexicon]:

Եր. ԽԸ. 5 հասուածին մէջ (Եօթանասնից
ԼԱ. դուխը) գրուած է արոյր ձեւով և թարգ-
մանուած ὄνος ἄγρος վայրի էշ, ցիւ:

«Փախերուք և ապրեցուցէք զանձինս ձեր,
և եղիջիք իբրեւ զցիւ յանապատի»

Վուլքատան Երեմիայի երկու հատուածնե-
րուն մէջ ալ կը գործածէ myrica որ է ղնշա:

Արարի սղլքնախան նշանակութիւնն է միայ-
նակ, անայտրիւն, աւերակ:

Տքնեցայ և եղէ որպէս ճնճղուկ միայն
[արար] ի տանիս: Սաղմ. ճԲ. 2:

Արոյր գործածուած է իբրեւ տեղւոյ անուն.
Ես. Ժ. 21 մէջ գրուած է թէ «Արոյրի քա-
ղաքները լքուած են»: Եօթանասունք արոյրը
կը կարգան ասէ աղ և կը թարգմանեն լիւսած

յաւիտեան εις τὸν αἰῶνα «Լքեալ յաւիտեան ի
մահատեղս հօտից և ի հանդրուանս անդուց և
սչ ոք իցէ որ հալածիցէ»: Ասորերէնը կը գնէ
արոյ իր [մինչև ցԱր]:

Արոյր իբր տեղի անուն յիշուած է Եր.
ԽԸ. 19, Բ Օր. Բ. 36, Դատ. ԺԱ. 26, Ա.
Թադ. Լ. 28, Բ Թադ. ԻԴ. 5:

Օտար թարգմանութիւններ զի թարգմա-
նած են տարբեր տունկեր:

Ես. ԼԷ. 24 Բրուշ, որ կը նշանակէ նոճ,
սարայ, Սիւմմաքոսի Յունական թարգմանու-
թեան մէջ ἄρκευθος զի թարգմանուած է. Հա-
յերէնը, ինչպէս Եօթանասունք կը գնեն ու-
ղիւղ, նոճ:

Ռոքեմը որ է օրոճ, զի թարգմանած է Ա.
Կիւայ, որմէ ևս վուլքատան. Անգղիական
թարգմանութիւնն ալ անոնց կը հետեւի սխալ-
մամբ և կը գնէ juniper: Դ Թադ. ԺԹ. 4—5,
Յօր. Լ. 4, Սաղմ. ճԻ. 4:

ՏՂԱՅՈՑ ԷՁԸ

ԿԱՂ ԻՇԽԱՆԻԿԸ

ԵԻ

ԻՐ ԹԵՁՈՂ ԼՕԳԻԿԸ

Առակ ՆՐ ղեռնսիներու եւ սարեցներու համար

Հեղինակ՝
ՄԻՍԻՍ ՄԻԼԸՔ ՔՐԷՅՔ

Թարգմանիչ՝
ԳՐԻԳ. ՔՆԱՐ

2.

Սակայն և այնպէս ա՛լ այս պահուն զով
հովիկը պաղած և մշուշը հաւաքուած էր, և
ինչպէս ըսած էր, դուրսի հաղուստ բնաւ ու-
նեցած չլլալով խեղճ Իշխանիկ Յաւակ չատ
հանգիստ չէր: Յօդերը սկսան անոր վարսերը
թրջել— ա՛լ սկսաւ դողդաղ:

«Թերեւս աղէկ կ'ըլլայ որ տուն դառնամ»,
խորհեցաւ ան:

Բայց ի՞նչպէս:—Որովհետեւ իր յուզումին
մէջ միտքէն ելած էին այն միւս բառերը զո-
րոնք սորվեցուցած էր իր կնքամայրը: Այդ
բառերը առաջինէն հաղիւ քիչ մը տարբեր էին,
բայց բոլոր կարեւորութիւնը այդ թեթեւ տար-

բերութեան մէջ կը կայանար: Մինչ ան իր «Ապրաքատապրա»-ն կը կրկնէր՝ անոր հետեւէն շատ մը ուրիշ վանկեր փորձելով, լօգիկը արագաբար կը բարձրանար մատախլապատ դասարկութեան մէջ սուրալով:

Խեղճ Իշխանիկը վախճալ սկսաւ: Ինչ պիտի ըլլար եթէ իր այս սքանչելի թոչող-լօգիկը այսպէս ճամբորդել շարունակէր, թերեւ մինչեւ աշխարհիս վերջը, իրեն հետ տանելով խեղճ, յոգնած և անօթի տղեկը, որ վերջապէս խորհիլ սկսած էր թէ ընթրիքի մը և անկողնի մը մէջ ալ հաճելի բաներ կան:

«Սիրելի կնքամայր», գոչեց ան ցաւագինորէն, «օղնէ ինծի: Այդ բառերը անգամ մըն ալ ըսէ ինծի ու ալ բնաւ պիտի չմոռնամ»:

Յանկարծ բառերը կարծես շտապով եկան իր միտքը— «Ապրաքատապրա թըմ թըմ թի»: Այս չէ՞ր. ա՛հ, այո, որովհետեւ լօգիկը սկսաւ դանդաղաբար ետ դառնալ: Ան նորէն կրկնեց յուսով թի բառը աւելի որոշ ու հաստատ, երբ լօգիկը մեղմ սուզում մը ըրաւ գոհունակութիւն յայտնելու գլուխի նշանի մը պէս, և յանկարծ առաջուանին չափ արագութեամբ ետ դարձաւ աշտարակին ուղղութեամբ:

Տղեկը լուսէջքը հասաւ ու զայն ճիշտ ձգածին պէս դաւաւ, և անկէ ներս մտաւ լօգիկով ու ամէն ինչով, այնչափ զիւրաւ սրչափ ելած էր հոնկէ: Ան հազիւ սենեակին յատակը հասած էր՝ գեռ կը նստէր իր թոչող-լօգիկին կեղծոնը — ջրաշուշանի տերեւի մը վրայ նստած գորտի մը պէս, ինչպէս իր կնքամայրը բացատրած էր զայն— և նոյն ատեն իր դայեակին ձայնը կը լսէր դուրսէն:

«Ողորմա՛ճ Աստուած, ի՞նչ եղաւ ձեր Արքայական Բարձրութեան այսչափ ատեն: Մինչև միջնալը պատուհանին առջև ապուշի պէս նստիլ և լուսէջքն ալ բաց թողուլ այդպէս: Իշխան, ի՞նչ բանի վրայ կը մտածես: Դուն ամէնէն յիմար տղեկն ես զոր երբեք տեսած եմ»:

«Ե՛ս», ըսաւ ան մտացիք կերպով և բնաւ կարեւորութիւն չտալով զայեակին զայրոյթին, որովհետեւ անոր միակ հոգն այն էր որ դայեակը բնաւ բան մը չիմանար:

Դայեակը բան մը իմանալու համար շատ ձարպիկ մէկը ըլլալ պէտք էր: Իշխանիկ Յաւակ լօգիկէն դուրս ելելուն պէս՝ ան կարելի

ամէնէն փոքր ծրարի մը ձեռով ինքնիրեն ծալուեցաւ, ինքնիրեն իր հանգոյցները կապեց և ինքզինքը յարմարապէս դուրեց մինչև սենեակին ամէնէն մութ և հեռու անկիւնը: Եթէ դայեակը զայն տեսնէր, և արդէն չէր տեսած, զայն անկարեւոր քուրջի ծրար մը պիտի կարծէր:

Դայեակը լուսէջքը զայրացկոտ շարժումով մը գոցելով՝ կերակուրը ներս բերաւ, մոմերը վառեց՝ իր սովորական խոժոռ գէմքով, բայց Իշխանիկ Յաւակ հազիւ թէ նկատեց զայդ: Ան միայն տեսաւ ուրիշէն աննշմարելի անկիւնի մը մէջ պահուած իր սքանչելի թոչող-լօգիկը: Ու թէև իր ընթրիքը մասնաւորապէս աղէկ բան մը չէր, ախորժով կերաւ զայն, հազիւ լսելով բաւ մը իր դայեակին քրթմնջիւնէն, որ կարծես այդ գիշեր անոր դաժան լուսթիան տեղ անցած էր:

«Խեղճ կին», խորհեցաւ ան, երբ պահ մը կեցաւ զայն մտիկ ընելու և անոր նայելու համար իր հոնդարաւ ու երջանիկ աչքերով, որ այնչափ նման էին իր մօրը աչքերուն: «Խեղճ կին, ինք թոչող-լօգիկ չունի»:

Եւ երբ վերջապէս ինքը մինակը մնաց և իր անկողնիկին մէջը մտաւ, ուր արթուն պառկեցաւ բաւական ատեն, և զիտեց՝ իր խօսքով իր «Երկնապարտէղ»-ը՝ որուն ծաղիկները աստղեր էին, անոր գլխաւոր մտածումը սա էր. «Վաղը շատ կանուխ արթննալու եմ, և դասերս պատրաստելու եմ ու յետոյ կրնամ բոլոր աշխարհը պտըտիլ իմ գեղեցիկ լօգիկիս վրայ նստած»:

Այսպէս յաջորդ օրը ան իր աչքերը բացաւ արեւին հետ և աղէկ սիրտով մը դասերը սորվեցաւ: Մինչև այն ատեն անոնք միայն եղած էին իր ձանձրալի կեանքին զլխաւոր դրօսանքը. հիմա վախճամ թէ ան զանոնք ալ քիչ մը ձանձրալի գտաւ: Բայց ան ջանաց բարի ըլլալ — չեմ ըսեր թէ Իշխանիկ Յաւակ միշտ բարի էր, բայց ընդհանրապէս ըլլալ կը ջանար — և երբ միտքը երթար թափառելու այն մութ անկիւնը ուր կեցած էր իր թանկագին գանձը՝ ան վճռապէս ետ կը հաւաքէր իր միտքը:

«Որովհետեւ», կ'ըսէր ան, «կնքամայրս ո՛րչափ պիտի ամփնայ իմ մասին եթէ իրրեւ ծոյլ տղայ մը մեծնամ»:

Բայց այն վայրկեանին երբ դասերը լմնցուց

և ինքը դատարկ սենեակին մէջ մինակը մնաց, սենեակին դիմացի կողմը գնաց սողալով, հին փոքր ծրարը՝ փափաքէն մատները դողալով՝ քակեց, ամբողջ վրայ ելաւ, անկէ ալ սեղանին վրայ որ կարողանայ լուսէջքը բանալ — այս անգամ բան մը չմտցաւ — իր յուսուածքի բառը բռաւ և լուսէջքէն դուրս թռաւ սղալոյց ոճով խօսելով, «գրեթէ երկվայրկեանէ կարճ ժամանակի մը մէջ»:

Ոչ ոք զգաց անոր բացակայութիւնը: Ան միշտ հանդարտ կերպով նստելու այնչափ վարժ էր որ դայեակը, թէև միւս սենեակին մէջ կը նստէր, բան մը չհասկցաւ: Ասկէ դատ ան շատ մը անգամներ ներս մտած կըած կընար ըլլալ, բայց տարբերութիւն չէր ընել, անոր բացակայութեան մասին բան մը չէր հասկնար:

Որովհետև ինչ կը կարծես թէ ըրաւ այդ ձարպիկ կնքամայրը: Ան մաս մը լուսնի լոյս կամ ուրիշ յարմար նիւթ մը կ'առնէր և պատուհանին առջև նստած կարդացող պատկեր մը կը շինէր անկէ, կամ երեւոյթ մը որ սեղանին առջև նստած գծագրութիւն կ'ընէր, և որոնք Իշխանիկ Յաւակի այնչափ նման կ'ըլլային որ որեւէ հասարակ դիտող մը պիտի չկասկածէր թէ խաբէութեան մը զոհ կ'ըլլար, և մինչև իսկ տղեկը պիտի չուարէր գտնելու մէջ թէ ո՞րն էր պատկերը և ո՞րը ինքը:

Այս բոլոր ժամանակը երջանիկ փոքրիկ տղեկը դուրսն էր, իր դիւթական լոգիկով ու գին մէջ թռչելու վրայ և ամէն տեսակ դարմանալի բաներ դիտելով — կամ այդ բաներն էին որ դարմանալի կ'երեւային անոր որ մինչև այն ատեն բան մը տեսած չէր:

(Շարունակելի)

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

Վ. Ա. Ռ. Ա. Ր. Ա. Ն. Ի. Ս. Բ. Ո. Վ.

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐԸ

(Ս Տ Ո Ւ Ե Ր)

Բ.

Մովանէններու սարսափն եղող քաղաքի մը ծովափը կանգնած, ո՞վ է այն դիւցազնը, որ մենիկ ու մտախոհ, ծաւի աչքերը անթարթ սեւեռուն, հեռո՛ւն, չա՛տ հեռուն, մայրամուտ-

քի բոցավառ ամպերուն, կը դիտէ ծիրանի ծովուն ծփանքը ծիծղուն... ո՞վ է ան...: Մտիկ ըրէք, հեռաւոր ապագայի մը երազանքովն ու խոհանքովը բարախուն իր սրտին սրտիւմնեւրուն...: Ո՞վ, ո՞վ է այդ ապուշ երազողը...: — ա՛ն՝ որ արկածախնդրի մը բոլոր քնորո՞հ հանգամանքներովը սակայն՝ անհեռաւոր խուժանի մը ծաղր ու ծանակին, թշնամանքին ու նախաախնքին նշաւակ, նոյն իսկ փողոցի լաճերէն կը հալածուի ու կը քարկոծուի՝ իբր ցնորած, կատաղած յիմար մը...: Սակայն տեսէ՛ք, այդ փափուկ երազողն է՝ որ անհուն ծովերէն անդին՝ աշխարհ մը, թանձրամած մուլլին մէջէն հրկի՛ր մը կ'ընդունարէ, և բոլոր արդեւքներու, ընդդիմութիւններու հակառակ, իր ցնորքը, իր բանդագուշանքը փառաւոր իրականութիւն մը կ'ըլլայ: Եւ սակայն, այդ մե՛ծ մարդը կը մեռնի անսուաղ: Իբր մուրացիկ լքուած, մոռցուած... ո՛րչափ որ ալ իր երազները հարստացուցած ըլլան համօրէն աշխարհը, մինչ, ստահակ, անառակ բախտախնդիր մը, Սէվիլի մէկ վաշխառուն, իր անունով կը հռչակէ այն մեծ ու հզօր ցամաքը, զոր ինք, Գոլոմպոս դտած էր...: Սակայն միթէ սին պատրանք մըն էր այս ձենովացիին երազը... հարցուցէք հարիւր միլիոնէ աւելի այն ժողովուրդին՝ որ իրենց բնակավայր ընտրած են այն ընդարձակ ամայութիւնը՝ հրաշադեղ դրախտի մը վերածելով զայն, տիրացած են այն մեծագոյն ցամաքին՝ որ ծննդավայրն է եղած քաղաքակրթութեան ուսվիրաներու, հարցուցէք անոնց թէ արդեօք այս երազը պատրանք էր...: Ո՛չ, դուն չես մեռնիր, ո՞վ մեծ հանձար, թէև դերեղմանդ վայրի խոտերով ու փուշերով ծածկուի:

Ահա՛ երազող մըն ալ, ցնորամիտ երազող մը՝ որ կը համարձակի վրայովել խոր անտառին հաւաւոր լուսութիւնը. կը սարսափն փափուկ տերեւները, ա՛լ չեն յանդգնիր սօսափել. գեւիկուը կը հեւայ չնչարգել. պլպլուը կը խեղդէ իր ձայնը հագագին մէջ. ցօղաթուրմ մանիշակը «գլխիկոր կը նայի հողին սգաւոր» վարդին ալ ամօթահար կը ծալէ թերթիկները նրբին...: Բնութիւնը կը լռէ, կուլթէնպէրի կը յաղթանակէ, վիրաւոր լուսնը՝ ապագայ աղամանդահու դարու հրափետուր մանկիկը կ'երկնէ: Հրաշալի՛ ծնունդ: Առանց ստոր և ասոր նման

կապողներու ի՞նչ պիտի ըլլար մատենագրութեան և լրագրութեան վիճակը...: Սոսկ «կապողներ» և «ցնորամիտ բանագրողներ» էին՝ որ իրապէս ջնջեցին միջոցը և կարողացուցին այսօրուան մարդկութիւնը՝ խօսակցիլ, թղթակցիլ ու դորձակցիլ հաղարաւոր մեղսներ հետու վայրերէ, իբր թէ ամէնքն ալ միեւնոյն յարկի տակ, միեւնոյն չէնքի մէջ ըլլային:

Գործնական մաքի աէր անձեր կ'ըսեն — «Արդարեւ երեւակայութիւն խիստ կարեւոր է արուեստագէտներու, երաժիշաներու և բանաստեղծներու համար, ոսկայն շատ չնչին, դրեթէ ոչինչ կարեւորութիւն ունի ան՝ գործի ասպարէզին, իրական աշխարհին մէջ»: Եւ սակայն աշխարհի բոլոր մեծ մարդերը, քաղաքակրթութեան բոլոր ռաճկիրաները՝ երեւակայողները, խորհող, կապող հսկայ միտքերը եղած են: Բոլոր մեծ ճարտարագետներ, վաճառականութեան բոլոր ջոխ իշխաններ, հզօր երեւակայութեան աէր անձեր, իրական կապողներ են եղած: Այսպիսի անձեր անխախտ հաւատք ունէին արդի ժողովուրդներու առեւտրական անհուն հնարաւորութիւններուն վրայ:

Աշխարհի մէջ ամէնէն գործնական անհատներ ու համայնքներ անոնք են՝ որոնք կրնան նայիլ հեռո՛ւն, կրնան թափանցել ապագան ու աննկել այն տիպար քաղաքակրթութիւնը որ պիտի փթթի, որ պիտի ծաղկի ու փայլի, դիտակից ու պարտաճանաչ, թօթափած բոլոր նախապաշարունակներ, աւանդական թիւր ըմբռնումներ ու մոլար վարդապետութիւններ, այո՛, ա՛ն՝ որ կարող է աննկել կէս դար առաջ՝ բոլոր այն միջոցներն ու աղնիւ ազգակները՝ որոնց միջոցով միայն կարելի է փայլուն իրականութեան վերածել՝ ազօտ ու տարտամ կապողներու հայերը: Այո, անոնք են եղած ճշմարտապէս կապողներ՝ որոնք ամենայն յաջողութեամբ ի գլուխ հանած են ընդհանուր մարդկութեան զարգացման ու բարօրութեան համար հարկ եղած՝ այլ երեւութապէս անկարելի և անհաւանական թուած՝ բոլոր աղնիւ ու բարձր նպատակները:

Ո՛վ կրնայ հաշուել հասարակաց բոլոր ճեմավայրերուն, զբոսատեղիներուն, գեղարուեստի թանգարաններուն ու պատկերասրահներուն և բոլոր մեծ հաստատութիւններուն մէջ՝ դիտական թէ՛ կրթական, այն հոյակերտ յու-

շարձաններն ու կոթողները, կճեայ՝ անդրիններն ու գեղաքանդակ կամարները՝ զորս աշխարհ կառուցած է բոլոր իր կապողներուն — արական թէ՛ իգական սեռէ, որոնք լաւագոյնն ու ազնուագոյնը, գեղեցկագոյնն ու վսեմագոյնը երեւակայած ու նախաձայնած էին: Եւ սակայն ի՞նչ սոսկալի տանջանքներու ենթարկուած, ի՞նչ դառն փորձառութիւններ կրած, ռամիկ խուժանին, սպէտ ամբոխին թուք ու մուրկն նշաւակ եղած, արգելաբաններու, ստորերկրեայ նկուղներու զփոխաբոյր օդը շնչած, մահաոխիթ թոյնի բաժակները ցմուր ըմպած են կապողներ՝ իրենց կանխասացութիւններուն համար, մարդարէութիւններ՝ որոնք նախասահմանուած էին բարձրացնել բարոյական աշխարհը ու քաղաքակրթութեան ամենաբարձր բազմաթիւ վրայ կեցնել բարոյական էակը:

Ու բոլոր այն հեգնուած ու արհամարհուած կապողները՝ որոնց համար կալիէսս և անոր նման շատ դիւանականներ ու հանճարեղներ հալածուած ու հարստահարուած էին, նոյն այն կապողները՝ դիտութիւններ, իրողութիւններ կը հաշակուին ու կ'ընդունուին միայն քանի մը սերունդ կտքը: Նոր երկինք մը ու նոր երկիր մը տուաւ կալիէսոսի հանճարեղ երեւակայութիւնը ընդհանուր մարդկութեան:

Կոնփիւլիոսի, Պլատոնի և Սոկրատի խուժանները, գեղեցիկ, բարձր, խորհրդաւոր ու վսեմ կապողներ՝ իրականութիւններ հանդիսացան՝ մարդկային միլիոնաւոր կեանքերու համար:

Գուշակող մը, այո, անհման կապող մը չէ՛ր նաեւ Քրիստոս, իր ամբողջ կեանքը ամենաբարձր մարդարէութիւն մը, ամենազուրկ ու ամենազուրկ կապող մը չէ՛ր ապագայ մարդուն, իտէա՛լ մարդուն, ապագայ ճշմարիտ քաղաքակրթութեան: Մարդուն ստուերէն, ազօտ ուրանակարէն անդին՝ Աստուծոյ ընտրած, Գերադոյն իմաստութեան որոշած մարդը առաջին, ապագայ ու տարր, ճշմարիտ ու թերի ժառանգականութեան՝ անկատար մարդէն անդին՝ նշմարեց կասարեալ եակը, իսեալ մարդը, անմահութեան ցոլացիկ դիմագիծը, Աստուածութեան պատկերն անստղիւս...:

Ո՛չ, մեր կապողներ, մեր գուշակորթներ չեն իւրեք դմեզ, չեն ծաղրեր զմեզ, անոնք ապացոյցներն են ըլլալիքին, գալիքին, կան-

խանչմարներն են անոնք հնարաւոր բոլոր իրականութիւններու, այո, կան օղային դղեակներ՝ որոնք կը կանխեն երկրային դղեակները:

Ստորերկրեայ խաւարչային հանքի մը մէջ տեսէ՛ք թշուառ բովահատը, որ հեռո՛ւն, շատ հեռուն ուղղած իր նայուածքը փոշեթաթաւ ու ածխամած՝ կ'երագե՛ վայրաշարժ մեքենան՝ որ պիտի յեղաշրջէր տնտեսական ամբողջ աշխարհը: Տեսէ՛ք այդ հէք աղանահատը՝ որ երեք դահեկան օրէքով՝ հանքածուխի մութ ու խոնաւ հորերուն մէջ կ'աշխատի չարաչար, և որպէս զի քիչ մը աւելի դրամ շահի՝ գիշերային դասախօսութիւններու ներկայ գտնուելու, մանաւանդ օգնելու իր ալեգարդ ու աչաղուրկ հօրը, իր ընկեր գործաւորներուն հանգրծները կը կարկտէ և կ'օշիկները կը նորոգէ: Ո՞վ, ո՞վ է ան. ճորճ Սթիվընսըն, խեղճ բանւոր մը՝ որ կ'երագե՛ շարունակ, ... — «Յիմա՛ր, փախո՛ւկ, պուռակը պակա՛ս» կը կոչեն զինքը, և դառն հեղեղութեամբ երեսն ի վեր կը պոռան — «Հը՛մ... իր դռացող մեքենան պիտի բռնկցնէ տուներ՝ իր կայծերով» — «ծուրը պիտի ապականէ օդը» կ'աղաղակեն ուրիշներ, — «կառք շինողներ ու սայլապաններ ահօթի պիտի մեռնին» — կը պոռան դայրացած շատ մը միամիտ շինականներ:

Դիտեցէ՛ք երագողը՝ Երեսիոխանա՛կան Ժողովին մէջ՝ ուր Բարլամէնզի անդամներ կը նեղեն զայն հակառակ ու թշնամական հարցապնդումներով — «Ի՛նչ», կ'ըսէ անոնց մին — «կարելի՞ է երեւակայել բացորոշապէս ա՛յնքան անհեթեթ, ա՛յնքան անիմաստ ու ծաղրելի բան մը որքան ծրագիրն ու հուանկարը վայրաշարժի մը՝ որ ձիերու կրկնապատիկը արագ ընթանայ. ա՛յլքան արագութիւն երեւակայելն անգամ սարսափ կ'ազդէ. այդ գծոխային տարագութիւնը պիտի բռնկցնէ Ուլվիլի բոլոր տուններն ու չարաչար պիտի այրէ բոլոր բնակիչները. և կրնա՞յ դանուիլ այնպիսի յիմար մը՝ որ ինքզինք յանձնէ այդ գիււային մեքենային», «Վստահ եմք որ», կ'ըսէ ուրիշ մը, «Բարլամէնզը պիտի չափաւորէ արագութիւնը բոլոր այն երկաթուղիներուն՝ որոնց մենաշնորհ և արտօնութիւն պիտի տայ, բնաւ թոյլ չտալով որ ժամը ութը կամ առ առաւելն ինը մղոնէ աւելի ճամբայ կտրեն»:

Սակայն, հակառակ այն բոլոր հեղեղանքին, թշնամանքին ու ընդդիմութեանց, այս փախուկ, այս յիմար երագողը, տասն և հինգ երկար տարիներ չարաչար աշխատեցաւ իր երագին իրականացման համար: Ու այսօր, տեսէ՛ք, այդ երագին հրաշալի հետեւանքը — ժամը ութսուն մղոն սուրացող վայրաշարժները: Ժիւլ Վէրնի երեւակայութեան կրկնապատիկը արագ վազող կառախուժերը՝ ո՛չ թէ ութսուն օրուան՝ այլ քառասուն և վեց օրուան մէջ կրնան կատարել աշխարհի չրջանն այսօր:

Վեց տարի առաջ, Օգոստոսի 4ին, Նիւ-Եորք քաղաքը տօնեց Բոպըրդ Ֆուլթընի հաւիւրամեակը: Տեսէ՛ք, հեղեղ խուժանը Հրատն դետի քարափին վրայ ուրբաթ օր, ճիշդ կէսօրին, Օգոստոս 4, 1907, յատկապէս խոնուած հոն՝ հանդիսատես ըլլալու հետեւանքներուն այն ամէնէն ծաղրելի գաղափարին՝ որ երբեք ծագած էր մարդկային ուղեղի մէջ, կենդանի վկաներ հանդիսանալու երագներու ամէնէն ստորնացուցիչ պատրանքին ու ցնդումին, խեղ ցնորածի մը՝ որ կ'առաջարկէր խուժը մը մարդեր տանիլ գետէն վեր, մինչև Ալպընի — «Քլէրմոնթ» կոչուած չողեմակոյկով... — «Մարդ երբեք լսած էր Հրատն դետին հոսանքին գէմ, գէպի վեր, նաւարկելու այսպիսի արտաոռոց գաղափար մը» — նախատալից ծագրանքով մը կը մոլալային շատ մը խելօք Դաւիթներ: Շատերու կարծիքով այս երանելի մարդը՝ որ այսօրէս կը վատնէր ժամանակն ու դրամը «Քլէրմոնթ»ի համար, ուրիշ բան չէր բայց միայն տխմար մը, ապուշ մը՝ զոր պէտք էր յիմարանոց զրկել: Եւ սակայն Քլէրմոնթ նաւարկեց Հրատնէն վեր, առանց առագաստի ու թեւճակի, և Ֆուլթըն ծափահարուեցաւ որոտագոչ կեցցէներով՝ իր բարերար ընդհանուր մարդկութեան:

Ի՛նչ երախտիք պարտի մատուցանել աշխարհ Մօրսի՝ որ ընծայեց իրեն առաջին հեռագիրը: Երբ այս սքանչելի գիւտին հնարիչը՝ Ուաշինկթընէ մինչև Պալթիմօր՝ փորձի համար հղած առաջին զգին, առաջին թելին համար քանի մը հազար տոլարի վարկ խնդրեց, Քոնկրէսի անդամները ինդացին իր վրայ:

Վհատեցուցիչ շատ մը խօսքերէ և արարքներէ ետք՝ որոնք պիտի յուսահատեցնէին հասարակ մահկանացուներէն շատերը, փորձի հա-

մար կղած այս առաջին լարը կատարելագործուեցաւ. անդամներէ ոմանք կը սպասէին լուրին՝ առանց հաւատք ունենալու թէ պիտի դար, երբ անոնց մին հարցուց հնարիչին — թէ այդ թելին վրայէն զրկելիք ծրարն ո՞րչափ մեծ պիտի ըլլար: — Եւ սակայն խիստ շուտ հասաւ լուրը, և ծաղրանքն ու հեգնուած թիւնը՝ հիացումի, գովեստի և օրհնութեան փոխուեցան:

Յիմարութիւնէ աւելի յոռեղոյն բան մը նկատուած էր երազը Կիւրոս Ֆիլտի որ՝ երկու ցամաքներն իրարու կապեց՝ ընդծովեայ հեռագրով, ովկէանեան մալուխով մը՝ ամենի պիւքներուն ներքեւէն:

Տառնեութեանը դարու վերջերը, երբ Ուիլիամ Մրտոք հանքածուխի կազով Լոնտոնի բոլոր շէնքերը լուսաւորել կ'երեւակայէր, լրտերէն մին հարցուց անոր ծաղրանքով. «— Ատով Ս. Պողոսի գմբէթն իբր կազաչափ գործածել կ'ուզես: Նոյն իսկ Սըր Ուոլթըր Սքոթ ծիծաղեցաւ Լոնտոնը ծուխով լուսաւորելու գաղափարին վրայ, և սակայն ինքն ապրեցաւ և անձամբ գործածելու ջանքեր ըրաւ, իր զգեսկը լուսաւորել երազելով: «Ինչ», կ'ըսէին գիտուններ, «լոյս մը՝ առանց պատուոյի, անկարելի՛ բան, բացարձակապէս անկարելի»:

Ո՛րքան կիներ «յիմար» կոչեցին Իւլյաս Հովը, և գատապարտեցին զինք՝ իր ընտանիքին հանդէպ ցոյց տուած անխելութութեանն համար— չարունակ երազելուն համար մեքենայի մը վրայ՝ որ միլիոնաւորներ իրենց ստրկական ծանր աշխատութիւններէն փրկելու սահմանուած էր:

(Շարունակելի)

ՄԻՍ ՄԵՅՐԻ ԻԼԷԻ ՄԱՅԸ

ՎԵՐ. ԽԱՅԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կան կեանքեր որ երկնային պարգեւ մը, բարիք մը, ճառագայթ մը և բարոյական տարր մըն են աշխարհիս մէջ. անոնք իրենց երկրաւոր կեանքի ընթացքին հաւատք, յոյս, սէր, մտաւորական ու բարոյական յոյս և իրենց շուրջ մարդոց մէջ ազնուազոյն կեանքի ձրդատումը սփռելով կ'առաջնորդեն զանոնք զէպ կրթանկաւէտ կեանքը:

Ահա այսպիսի միսիոնարական բազմադիւն

կեանքով մը Միս Մէյրի Իլէ Պիթլիսի համայնքին մէջ լման 45 տարիներ ապրեցաւ և գործեց անձնութիւնարար: Անոր սրտակնկիծ մահը գուցէ հեռագրով Պէյրութէն, ուր դաշած էր ապաքինուելու:

Ու մահագոյժը ոչ թէ միայն հանգուցեալին մեծ քրոջ Միս Շարլոթ Իլէի, այլ հանգուցեալին հարկւրաւոր աշակերտաց, բազում բարեկամաց և այն զաւակաց՝ զորոնք Աւետարանաւ ծնած էր՝ սրտերը յուղեց, մարմնքեց և ի խոր սուգ համակեց:

Միս Մէյրի «Մայր Վարժուհին» ոչ եւս է: Ու մենք զրկուեցանք անոր բազմադիւն գործունէութիւններէն, անոր ջերմոտանդ աղօթքներու ձայնը լսելէ, խմատալից խօսքերէն, օգտակար խրատներէն: Հայ օրերը զրկուեցան անոր մայրական, գորովադուլթ խնամքներէն, և աղքատները՝ անոր սիրայօժար հոգատարութիւններէն: Ա՛լ պիտի չվայելինք անոր ներշնչող ներկայութիւնը և Քրիստոնէական կեանքին բարեմասնութիւնները:

Միս Մէյրի, որ 72 տարեկան մեռաւ Պէյրութ, Մայիս 4ին, ծնած էր 1841ին: Իր մեծ քրոյ Միս Շարլոթ Իլէ, որ այժմ Պիթլիս կը բնակի, ծնած է 1839ին: Թէ՛ հօր և թէ՛ մօր կողմէ Քրիստոնեայ և բարեկեցիկ ծնողաց զաւակներ են: — Թէ ինչո՞ւ Միս Շարլոթը հոս կը պարտաւորիմ յիշել այս առթիւ, պատճառն այն է որ չատ քիչ անգամ կը պատահի որ երկու քրոյրեր 45 տարիներ ի միասին ապրին և ի միասին գործեն միսիոնարական գործին մէջ, ինչպէս ասոնք: Այս անզուգական քրոյրերը իրենց ծնած օրէն սկսեալ մինչեւ ցարդ իրարու հետ մէկտեղ ապրելով, միեւնոյն ընտանեկան և դպրոցական կրթութիւնն անուելով, այսքան տարիներ միասին միեւնոյն գործը գործելով, գաղափարով, գործով, բնաւորութեամբ և նկարագրով նոյնացած և իրարու համար ամէն ինչ էին: Այս պատճառաւ երբ ասոնցմէ մէկուն կենսագրութիւնը գրուի, միւսինն ալ գրուած կ'ըլլայ: Ու ես գրութեանս ընթացքին ստիպուած եմ երկուքն ի մասին յիշել քիչ մը:

Միս Մէյրի և Միս Շարլոթ Ամերիկեան Մասուդ Հալիսք ճամբարանի մէջ իրենց ընթացքն աւարտելէ ետքը այցելութեան կ'երթան Անգլիա՝ իրենց մօրը ազգականաց: Ժամա-

ՄԻՍ ՄԷՅՐԻ ԻԼԷ

նակ մը հոն կենալէ ետքը կ'երթան Գերմանիա, ուր տարիուկէս կ'անցնեն երաժշտութիւն ուսանելով և պատմական վայրերն այցելելով :

Ամերիկա վերադարձին, նաեւն մէջ կը հանդիպին Պիթլիսի անդրանիկ միսիոնարաց Մր. Պորպանկի և բարեյիշատակ Մր. ու Միսիս Նափի, որոնցմէ տեղեկութիւններ կը ստանան Պիթլիսի կրթական և կրօնական գործերուն վրայ : Համակրանք յայտնելով հանդերձ յիշեալ միսիոնարաց և անոնց գործին հանդէպ կ'ըսեն, «Պիսի աշխատինք յարմար վարժուհի մը գտնել, որ ձեզի հետ երթայ Պիթլիս և անդհանց դպրոց մը բանայ,» ասանց խորհելու թէ Տէրը ղրբենք որոշած և պատրաստած էր նոյն գործին :

Երբ Ամերիկա կը հասնին, Միս Շարլոթ և Միս Մէյրի իրենց խոստման համաձայն կ'աշխատին և քանի մը յարմար օրիորդներ կը գտնեն, որոնք երբ Պիթլիսի վրայ տեղեկութիւններ կը լսեն, իրենց տուած խօսքը ետ կ'անեն և անոնցմէ ոչ մին կ'ուղէ գալ : Բայց յետոյ այն օրիորդներէն մէկը կու գայ Կ.

պոլիս իրո՞ միսիոնար և տեղւոյն միսիոնարներէն մէկուն հետ կ'ամուսնանայ :

Մր. Պորպանկի և բարեյիշատակ Մր. Նափի վերադառնալու ժամանակը կը մօտենայ և Պիթլիսի համար վարժուհի մը չեն կրնար գտնել : Օր մը Մր. Պորպանկ թերահաւատութեամբ կ'ըսէ Միս Շարլոթի, «Օրիորդ, արդեօք կարելի չէ՞ որ դուք գաք Պիթլիս մեզի հետ և աղջկանց դպրոց մը բանաք :» Ըսի թէ թերահաւատութեամբ կ'ըսէ, որովհետեւ չէին հաւատար թէ փափուկ աղբրած և մեծցած այն պիսի օրիորդներ յանձն պիտի առնեն միսիոնարական պաշտօնը և գան Պիթլիս : Միս Շարլոթ այս անտիկալ հարցումէն յանկարծակիի գալով կը խորհի և օր մը ետքը կը պատասխանէ թէ կու գայ : Միս Մէյրի երբ կը լսէ իր քրոջ այս սրտումն ինքն ալ կ'որոշէ իր քրոջը հետ գալ Պիթլիս :

1868ին կու գան Պիթլիս և աղջկանց առաջին վարժարանը կը բանան, ու զայն Մաունդ Հոլեոք ձեմարանին անուամբ «Մաունդ Հոլեոք» կը կոչեն :

Տեղացիներն այս երկու քոյրերն իրարմէ զանազանելու համար «Մեծ և փոքր մայր վարժուհի» կ'անուանէին :

Անկարելի է հոս մէկ յօդուածով նկարագրել Միս Մէյրիի արգիւնաշատ կեանքը, բարեամտութիւնները և առաքինական չքնաղ յատկութիւնները, ձիւքերը որոնցմով օժտուած էր անիկա :

Հախառակ իր յառաջացած տարիքին, հանդուցեալը ամենայն եռանդով և կորովով գործեց իր շատ սիրած կրթական և կրօնական գործը, մինչև այն օրը, երբ բժիշկի հրահանգով իր հրաժեշտը տալով մեկնեցաւ Մարտին, իր ֆիզիքական ապաքինման համար : Հոն 5 տմայ չափ մնաց. տեղւոյն օգը իր հիւանդութեան աննպատաւ ըլլալով անկէ դնաց Պէյրութ, ուր «հանգչեցաւ իր գործքերէն» :

Միս Մէյրիի մշտնջենական բաժանմամբ, Պիթլիսի միսիոնարական գործը կորսնցուց իր մեծազոյն գործիչներէն և առաջնորդներէն մէկը : Նամանաւանդ իր գործունէութեան կեդրոնը, Մաունդ Հոլեոք վարժարանը, մեծ կորուստ ունեցաւ յանձին իր մայր վարժուհւոյն և այժմ իբր անմխիթար որը կ'ողբայ անոր անդարմանելի կորուստը :

Միս Մեջրի Իրի մայրական գործակալից սիրով, բարոյական անկողան կորովով նշմարի՞ս դաստիարակ ի՞նչ Կատարեալ անձնութեամբ ինքզինք նուիրած էր Հայ ազգին ազջկանց հոգեկան և մտաւորական կրթութեան և բարձրացման: Ինքը բոլոր սրտով նուիրուած էր կըրթական գործին և գործը իրեն համար նուիրական էր: Գիտակից էր իր տուած դաստիարակութեան: Ուսանողուհիներուն ներկան, աղագան և միջավայրին պահանջը նկատի առնելով կը կրթէր զանոնք:

45 տարուան ընթացքին շատ ներքին և արտաքին դժուարութեանց հանդիպեցաւ, սակայն անիկա անվնաս շարունակեց գեղեցիկ սեւին կրթութեան գործը, որուն հոգեւին փառած էր: Կրթական գործին յառաջացման համար, շատ անգամ իր կարողութենէն աւելի ծանր գործեր կ'ընէր: Ազջկանց գործոցին շնորթեան առեն մինչև անգամ գործաւորաց հետ աշխատած էր, որովհետև շատ աշխատասէր էր:

Բարոյական դաստիարակութեան օգտակարութեան հաստատ հաւատացող էր: Ամէն ջանք և ամէն միջոց ի գործ դնելով կ'աշխատէր իր տուած կրթութեան հիմը բարոյական կրթութիւնն ընել: Շատ անգամ կ'ըսէր, «Մտաւոր կրթութիւնն առանց բարոյական կրթութեան, ակնկալուած արդիւնքն երբեք չկրնար ունենալ»:

Միս Մեջրի իր բազմակողմանի յատկութիւններով կ'ուսուցանէր աշակերտուհեաց առանին անտեսագիտութիւն, ժամանակին արժէքը պիտեալ և բոս սոյնմ գործել, մաքրասիրութիւն, ձեռագործութիւն, աշխատասիրութիւն, կարգապահութիւն, ամէն բան իր յատուկ տեղը դնել, պատուաւոր կեանքով ազգին և սկզբունքով գործել: Իր կեանքը օրինակելի կեանք մըն էր այս բաներուն ուսուցման համար: Մայրական խանդակով սիրով կը դուրսուրար իր աշակերտաց վրայ: Կատարեալ աշակերտութեամբ կը հսկէր անոնց նիստ ու կացին, վարուց և բարուց: Ու շատ անգամ արցունք թափելով կը խրատէր և կը յանդիմանէր զանոնք, անոնց ներկայ և աղագայ բարեկաւութեան համար, և կրնանք ըսել թէ իր սաներուն մեծամասնութիւնը սոսկեցին անոր ջանքերը:

Պիրիս

(Մնացածը յաջորդով)

ԳՐԱԴԱՏԱԿԱՆ

« ՀԱ. Գ. Ի. Գ. Ա. Թ. Վ. Է. ՀԱՅԱ. Թ. »

Հեղինակ՝ Վեր. Մ. Կ. Փայխազեան,
Տպագր. Նիւ-Եորք, 1912

Մեղք որ ասանկ ընտիր քարոզադիրք մը Հայերէնով չէ հրատարակուած. այս եղաւ առաջին անգամ տպաւորութիւնս երբ գիրքը կարգացի. մանաւանդ նկատելով որ Հայաստան կեդրոններու ժողովուրդը զինքը լսելու, իրմով՝ Յիսուսէն յափշտակուելու, վերանալու վայելքն ու օրհնութիւնը չէ ունեցած, զոնչ զինքը իրարայր բարեբաղդութիւնը բորոյններ: Թէև ոչէք կը տեսնեմ գիտել ապու թէ զորդ փափաղանք՝ խօսող փափաղանքն անհունաւ ոչէս վար կը մնայ, ոչ թէ անոր համար որ փափաղանքի մէջ գրելու կարողութիւնը կը ունենայ. ընդհակառակը՝ մեր ներկայ քարոզիչներուն շատերէն աւելի կուս, տրամաբանական, խորունկ, նպատակին գիտող ճշգրտութիւնով մը արտայայտուող և յստակ դրող մը եղած է, այլ խօսելու մէջ այն առաջնան կատարելութիւններու, բարձրութիւններու և կեդական տաղանդի մը յայտնութիւններուն հասած է, որ խօսքին հետ կարելի չէ բաղդատութեան գնել իր գրելը, ու իր այս գիրքը:

Երբեք չափազանցութեան ու կողմնակալական զգացումներէ տարուած պիտի չնկատեմ ինքզինքս, եթէ ըսեմ թէ, հակառակ այնքան խօսողի, պերճախօսի, բեմառացի տաղանդը շատ հեռուները տարածուած ու համարուած չըլլալուն, մեր ներկայ հրապարակախօսներուն ու տունարաններուն մէջ առաջինը կը ներկայանայ, որ հաւատարմալէս օժտուած բլլայ այն բոլոր պահանջուած կարողութիւններովն ու բաղմաւորմանի ձիրքերովը որոնք իրապէս արժանիքը կը կազմեն սփար ու խալալ խօսողին: Արտաքինը ու ներքինը այնքան ներդաշնակօրէն զուգուած, իր տաղանդին բոլոր պէտքերով իրեները իրարու համերաշխօրէն միացած են, որ չես կրնար զանազանել թէ իր պերճախօսութեան ո՛ր մասը ամէնէն աւելի կը յանկուցանէ, կ'աւելնէ քեզ. լիցուն, արժաթ ու հնչուն ձայնը թէ իր մոզիչ աշխրոն ու վայելչաձե հասակին շարժն ու ձեւը, իր սահուն, մեղրածորան բառերու հոսովն թէ իր հետորակաւ ո՞՞նչ

պատկերազեղ արտայայտութիւնը. ժամերով անապթաք ու անթոթով լեղուին խնամքը և չարազատութիւնը թէ խորհուրդներուն ու զգացումներուն խորութիւնն ու փափկութիւնը : Առանց դրելու ժամերով խօսելու համար ունեցած սուր յիշողութիւնը քեզ հիացումի մէջ կը պահէ թէ Սր. Գրոց համար ունեցած հմտութիւնն ու մեկնաբանական բարձր տեսութիւնները և պատմական ու ընկերաբանական խորունկ ծանօթութիւնը : Կեանքիս ամէնէն երջանիկ օրերն էին այն պահերը, ուր զինքը մտիկ ընելու պատահութիւնը կ'ունենայի և ապագայ ասպարէզիս ներշնչումները կ'առնէի մեծ, խորունկ քարոզիչէն, Վեր. Գաւազեանէն, երբ Այնթապու երկրորդ եկեղեցիին բեմէն կը խօսէր խուռն բաղմութեան մը :

Բայց ես իր վերջերս հրատարակած քարոզներու հատորին վրայ պիտի խօսէի : Մակայն, զիրքը ներկայացնելու գործին մէջ շատ մեծ դիւրութիւն կ'ըլլայ երբ գրողը կը ծանօթացուի : Մանաւանդ կը փափաքէի ընթերցողին առջև բերել հեղինակը, որ այդ քարոզները իրենց երեւակայութիւնով անոր բերնէն, անոր ձայնէն լսեն ու այդ չոր բառերուն ու անոցի խօսքերուն մէջ կեանք, շնչառութիւն գնեն :

Դիրքը՝ իր արտաքինին մէջ կողիկ, պարզ ու սիրուն կազմով մը առաջին պատահութեամբ կը հրապուրէ զինքը բանալու, ուր կը հանգիպիս հեղինակին ալ գեղեցկագէ՞մ ու պատկառելի պատկերին, նոյն ժպտագին ու սեւ աչքերով :

240 էջէ բաղկացած այս հրատարակութիւնը հեղինակին Այնթապի մէջ քարոզած 15 քարոզները կը պարունակէ, որոնց մէջ Բրիտանիական ամբիւնի կենսական ու էական ճշմարտութիւններն ու վարդապետութիւնները կը շօշափուին հեղինակաւոր գրչով մը : «Բրիտանիական կրօն», «Մեր կոչումը», «Յարութեան կրօն», «Մեր», «Աւետարանին յաւաքիւնութիւնը», «Յիսուսի տեսութիւնը», «Շնորհի մը» և ուրիշ այսօրինակ բարձր նիւթերու մօտեցած է ան աստուածաբանական խորունկ իմաստասիրութիւնով մը ու ձևոնհաս հմտութիւնով մը :

Ամէն մէկ քարոզութիւն կարող է, արագ յառաջաբանէ մը վերջ իր գլխաւոր որոշ բաժանումները ունի, որոնք սալայն չեն խճող-

ուած ստորաբաժանումներով ու կրկնութիւններով, որ աւելի տաղաւակի և ծանրաբեռն գանդաղութիւն մը կ'ընծայէ խորհուրդներուն : Իր տեսութիւնները միշտ զիւրի մը, նորութեան մը հմայքը կ'արթնցնեն մեր մէջ. անունը և կեանք կայ իր ամէն մէկ բացատրութիւններուն ու նկարագրութիւններուն մէջ : Մանաւանդ ի՞նչքան գեղեցիկ նմանութիւններ ու լուսաբանութիւններ կը գործածէ, որոնք պատմութիւններ ըլլալէ շատ հեռի են : Իր «Պիր ինայէթ» խորագրով քարոզը՝ իմ ամէնէն սիրած, ներշնչուած ու նոյնին վրայ իմ ալ խօսած, լեցուն և մխիթարական քարոզս կղած է, որուն բնաբան առած է Փիլիպ. Ա. 7 և 29 համարները : «Ինչու որ չէ թէ միայն Բրիտանիական աւետար, հապա անոր համար չար չարութիւն ալ ձեզի արուցաւ» աւելի շիտակը «Նորհուրդ» : Զոր երեք գլխաւոր բաժանումներով ճարտար ու ապացուցական գրչով մը կը վերլուծէ :

Բայց ոչեք է կարգալ, մանաւանդ լսել զինքը իր այս վերացնող, ներշնչող ու վսեմ բացատրականներով ու տեսութիւններով նկարագրող սաւառնումներուն մէջ :

Ամէն Հայ որ Թրքերէն կը հասկնայ քիչ մը, կ'արժէ որ զայն ունենայ իր գրադարանին մէջ, և մանաւանդ կարգալ ու նորէն կարգալ, քանի որ, աւա՞ղ, հեռուոր օտարութեան մէջ զինքը լսելու բարեբաղդութիւնը չունի : Մանաւանդ զիրքը իր սպառումին մէջ ոչ միայն օգուտ կ'ըլլայ զինքը կարգապահողին հոգեւոր շիտակեանքը և վարդապետման, այլ միաժամանակ նիւթապէս ալ Աւետարանի քարոզչութեան : Քանի որ հեղինակը զովելի բարեխիտութիւնով մը հասցիւթ յատկացուցած է ներքին առաքելութեան :

Տէրը օրհնէ թէ՛ գրողը և թէ՛ կարդացողը :

Հ. Ս. ԽԱՆԴԱՍՏՈՒՐ

Դանիտ

ՆԱՄԱԿ ՄԸ

«ԱՐԵՏԱՐԱՐ»-Ի ՊԱՏ. ԽԱՆԴԱՍՏՈՒՐ

Պիտի խնդրէի որ Առեւտրային պատուական էջերէն պզտիկ անկիւն մը շնորհէիք ինծի կէտանձնական երկտողի մը համար :

Առեւտրային վերջին թիւով հրատարակուած էր Պ. Գրիգորեանի կողմանէ գրուած թղթակցութիւն մը Ատաբաղարի Ե. Բ. Ընկերակցութեան երեսնամեակի հանդէսին առիթով : Այդ թղթակցութեան մէջ մեր պատուական բարեկամը հարկ սեպեր էր մեղի նկատամբ ալ գնահատական քանի մը տողեր նուիրել : Անկեղծօրէն շնորհակալ ըլլալով հան-

գերծ իր գեղեցիկ զգացումներուն համար, պարտք կը սեպեմ ըսել թէ անոնք աղնիւ բարեկամի մը բարեկամ աչքերուն տեսութեան արդիւնքն են միայն, քիչ մը հեռուէն դիտելուն պատճառով խոշորացուած և հետեւաբար իրականէն տարբեր ներկայացուած:

Ապա աղնարկուած հատուածին մէջ մէկ երկու սխալներ սպրդած են, զորս պիտի փափաքէի ուղղել: Նախ՝ մենք Հայոհեաց Վարժարանի մէջ անօրէնի պաշտօն չունինք. այդ հաստատութեան մէջ կը ջանանք մեր կրցածն ընել իբր փոխ-անօրէն և ուսուցիչ: Ապա Գուլէճէ չըջանաւարտ ըլլալէս վերջ 19 տարիէ ի վեր գործած եմ իբր ուսուցիչ և ոչ թէ 25 տարի: Եւ յետոյ տարիքի մատին ալ պզտիկ սխալմունք մը կայ, բայց այդ մեծ նշանակութիւն չունի. և թէ Տէրը մեր կեանքը պահէ վաղը 50 տարեկան ալ պիտի ըլլանք, 60 տարեկան ալ, և երանի՜ թէ մեր բոլոր կեանքը կարենայինք նուիրել օգտակար ծառայութիւն ներս:

Ուրիշ սխալմունք մը, որ մեր անձին չպատկանիր, պիտի փափաքէի այս առիթով ուղղել: Յիշեալ յօդուածին մէջ, ինչպէս Աւեսաքերի մէջ ուրիշ անգամ, յիշուած է Վեր. Յովսէփի Ա. ճէճիղեան, Հովիւ Լանկայի եկեղեցոյն: Պարտք կը սեպեմ ուղղել, ինչ որ վստահ եմ որ պիտի հաստատեն նաեւ Վեր. Յ. Ա. ճէճիղեան և Լանկայի եկեղեցին՝ թէ Վեր. Յովսէփի ճէճիղեան Ատաբաղարի եկեղեցւոյն հովիւն է: Իրաւ է թէ փոխադարձ հաւանութեամբ Վեր. ճէճիղեան պարագաներու բերումով առ այժմ կը գործէ Լանկայի եկեղեցւոյն մէջ: Վեր. Յովսէփի ճէճիղեան հովիւ ձեռնադրուած ըլլալով Ատաբաղարի եկեղեցւոյն վրայ, և 16 տարիներ իբր հովիւ աշխատած ըլլալով մեր մէջ, իր յարաբերութիւնն իբր հովիւ երբեք խզուած չէ մեր եկեղեցւոյն հետ, և ինքը է ու կը մնայ Հովիւ Ասաբաղարի եկեղեցւոյն:

Շնորհակալութիւն յայտնելով Աւեսաքերի Պատ. Խմբագրութեան մեր այս կէս-անձնական և կէս-պաշտօնական թղթակցութեան տեղ մը տալուն համար:

Կը մնամ յարգանքներով
Յով. Ս. Ա. Ի. Բ. Ս. Ա. Բ. Ս. Ա. Բ. Ս. Ա. Բ. Ս.

Ասաբաղար
16 Յունիս

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Հայկական խնդիրը շատ ուշադրաւ չըջան մը բոլորելու վրայ է: Մեր Թուրք կիսապաշտօնական թերթերը կառավարութեան ցայժմ այս խնդրի առթիւ ցոյց տուած անտարբերութիւնը արդարացնելու և ապագայի նկատմամբ ալ անորոշ կացութիւն մը ստեղծելու և զուգէ բարեփոխումները՝ ցայժմ եղած սովորութեան համաձայն՝ յետաձգելու դիտումով կը յայտարարեն թէ կառավարութիւնը երկրին որեւէ մէկ մասին մէջ բարեկարգութեան չպիտի ձեռնարկէ, ինչպէս որ հոն բաւարար զինուորական ոյժ համախմբած չըլլայ: Այս պատճառաբանութեամբ երկու չէ, երեք թուում մէկ անգամէն կ'որոսացուի: Առաջին. Կառավարութիւնը Հայոց Արեւելեան Նահանգներու մէջ ունեցած անտանելի կացութիւնը բարւոքելու համար կրնայ բան մը չընել և զօրքերու համախմբումին սպասել և մինչև որ զօրքերը Չաթալճայէ, Պուլայիրէ հեռանան և համախմբուին՝ բաւական ժամանակ կ'անցնի և այս խնդրին մէջ, ինչպէս շատ մը այլ հարցերու մէջ, ժամանակ չահիլ կը նշանակէ ամէն ինչ չահիլ, թէև այդ չահը մեր համոզումով կորստաբեր է երկրին: Երկրորդ. Այս պատճառաբանութեամբ կ'ուզեն մեզ լռելեաց հասկնել թէ Հայերը ճնշող Գորդ պէկերը և աւազակները զսպելու համար կարեւոր զինուորական ոյժերու համախմբումին պէտք կայ և այս յոյսը այն հրամախմբումին պէտք կայ և այս յոյսը կ'ուզեն լռութիւնը գնուի: Բայց դժբախտաբար Հայերը խոստումներու դարը վաղուց անցուցած են և միայն դորձադրութիւն կը պահանջեն. իրենց Օսմանցիական և մարդկային տարրական իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը կը պահանջեն, զորս մեր ազգայնամով թերթերը կերպով մը չեն ուզեր հասկնալ: Երրորդ. Մեր Թուրք կիսապաշտօնական թերթերու այս յայտարարութիւնը կրնայ բացարձակապէս ապահովութիւն տալ նաեւ Միր Մհերի, Մահմէի, Սաիա Պէյի տեսակէն աւազակներուն, որոնք ատով վստահ պիտի ըլլան թէ մինչև որ զօրքերու համախմբում տեղի չունենայ՝ զիրենք լրջօրէն անհանդիս ընող չպիտի ըլլայ: Այս երեք տեսակէտներով մեր Թուրք պաշտօնակիցներու պատճառաբանութեան որքան խախուռ և մե-

զի համար որքան յուսահատական ըլլալը կարելի է չատ լաւ ըմբռնել։ Միթէ սահմանադրական կառավարութիւն մը իր հպատակներուն հետքը, գոյքը, պատիւը և աշխատանքի ազատութիւնը ապահովելու համար այսպիսի դատարկ պատճառարանութիւններ կրնայ ընել։ Ինչո՞ւ համար Հայ Օսմանցի ծանր տուրքեր կը վճարէ կառավարութեան, եթէ այսչափ տարրական պաշտպանութիւն ալ չպիտի դանէ տեղական քաղաքական ու ղրնուորական իշխանութեանց կողմէ։ Միւս կողմէն ալ այսպիսի յայտարարութեամբ մեր Թուրք պաշտօնակիցները կը հաստատեն կառավարութեան սուղակներու դէմ անգոր ըլլալը, կամ այդ նահանգներուն մէջ տիրող անիշխանութիւնը, որ չենք կարծեր թէ պատուարեր ըլլայ որեւէ կառավարութեան համար։

Կարծես այս ցաւալի խուսափումներն ալ բաւական չըլլային, այժմ Թաւրիսի Էփֆեսի թերթը, որուն շրջիւն և միակողմանի ուղղութիւնը նոյն իսկ Թուրք լայնախոհ պաշտօնական չըջանալներուն ցատու մը կը շարժէ, կը դիմէ ուղղակի փրոպոֆալիտի, Հայկական Նազանդներու բարեփոխումը բոլորովին վիժեցնելու ակնյայտի ղրաւարութեամբ։ Յոռու Նատի պէյին օրկանը մասնաւոր քինախնդրութիւն մը ունի Եւրոպայի մէջ դործող Հայկական Պատուիրակութեան և մասնաւորապէս անոր նախագահին, Պօղոս փաշա Նուպարի դէմ, շատ դուրահասկնալի սխալ պատճառներէ դրդուած։ Թաւրիսի Էփֆեսի խումբը կը կարծէ և համոզուած է թէ Հայերն ալ Պուլկարներուն կամ Յոյներուն ճամբան բռնած են և իրենց համար ինքնավարութիւն կ'ուզեն։ Այս սխալ ըմբռնումը ամէնէն աւելի աղիտարեր եղած է Օսմանեան հայրենիքին համար։ Բարեփոխում բառը այս պատճառով մեր աղգայնամիտ ու կրօնամոլ Թուրք հայրենակիցներուն գլխուն վրայ կարծես Դամոկլեան սուր մը դարձած է։ Անոնք կերպով մը չեն ուզեր հառնալ թէ ի. դարուն մէջ առանց լուրջ բարեփոխութեան, առանց Թուրքիան արդիականացնելու, այս կայսրութիւնը երբեք կանգուն չի կրնար մնալ։ Հայերուն ուղածը ամբողջ Հայ մամուլը ամէն օր կը կրկնէ, տուէք Հայերուն արդարութիւն, կեանքի, գոյքի և պատուի և աշխատանքի կատարեալ ապահովու-

թիւն և տեսէք թէ Հայկական Խնդիր կը մնայ։ Բարեփոխումը Թուրքիոյ բաժանումին և անկողմին համիմաստ համարողներ Օսմանեան հայրենիքին ամենամեծ թշնամիները եղած են միշտ և են ցայսօր։ Այսպիսի մոլեռանդ յետին նպատակներու հասնելու համար է որ Թաւրիսի Էփֆեսի կը յօրինէ, մասնաւոր Մահմուտ Շէվքէթ փաշային դէմ եղած դարչելի դաւադրութեանէն ետքը, իր գլուխ-գործոց զրպարտութիւնը։ Պօղոս փաշա Նուպար Շէվքէթ փաշայի խորհուրդով կը շարժի եղեր և այս պատճառով անոր դործունէութիւնը դաւադրակիցն դարձնելու մարմաջ ունի այդ թերթը։ Բարեփոխարար Պօղոս փաշայի դործունէութիւնն ու ընթացքը ամէն բանիմաց անձերու ծանօթ ըլլալով և անոր ծրագրերը մեր դեսպաններուն և կառավարութեան քաջայայտ ըլլալով Թաւրիսի Էփֆեսի սնուցած կատկածներուն ո՛չ ոք մասնակից չըլլար։ Եթէ Պօղոս փաշայի և Հայ Դոմիթէին պահանջներուն մէջ անհաճելի խնդիրներ կան՝ կարելի էր զանոնք բացայայտ ըսել։ Օրինակի համար Թաւրիսի Էփֆեսին ալ Թաւրիսի պէս կը գրէ թէ «օսար ֆոնորոյի» խնդրը օտար միջամտութիւն կը նշանակէ և որեւէ կառավարութիւն բնականաբար օտար միջամտութիւնը սիրայօժար չընդունիր։ Բաց ֆոնորոյի խնդրը Պերլինի Դաշնագրին չափ հին է և ներկայ կառավարութիւնը երբեք այդ խնդրին համար պատասխանատու չի կրնար ըլլալ։ Թող թէ Պերլինի Դաշնագրին ֆոնորոյ բարեփոխումները իրագործելու համար երբեք լուրջ պատճառ մը չեղաւ և եթէ մեր կառավարութիւնը իմաստուն ըլլար, այս ֆոնորոյի և բարեփոխումներու խօսքն անգամ չէր կրնար ըլլալ այժմ, քանի որ անոնք վաղուց իրագործուած կ'ըլլային։

Այս բոլոր ախուր երեւոյթներու մէջ ամէնէն ուրախալին Հայոց ալեկալ իրերամարտ կուսակցութեանց միութիւնն է Նիզիպոտի, Վանի, և ինչպէս կը յուսացուի բոլոր Հայաբնակ երկիրներուն մէջ։ Գուցէ մեր պատմական կեանքին մէջ ո՛չ մէկ ատեն մեր ներքին միութեան այնքան պէտք չենք ունեցած որքան այսօր։ Գոյութեան պայքարի մէջ աղբ մը ամէնէն աւելի ներքին դործութեան և համաձայնութեան պէտք ունի։ Այս

տեսակէտով կը յուսանք թէ մեր կեդրոնական ազգային իշխանութիւնը քաղաքական կուսակցական համերաշխութեան մէջ՝ իր ցուցադրած գովելի եռանդին կը միացնէ նաև կրօնական-յարանուանական համերաշխութիւնը, որով ամբողջ Հայութիւնը իբր անհատ մը իր բոլոր կարողութիւնները կը գործածէ իր վիճակին բարեօրոյման և յառաջդիմելու այն ասպարէզին վրայ, որ պատմութիւնը դժած է անոր, օրինակ դառնալով նաև միւս Օսմանեան տարրերուն:

ՄԵՐ ԳՈՒԼԵՃՆԵՐԸ

ԵՓՐԱՏ ԳՈՒԼԵՃ, ԽԱՐԹԱՐԱՐ

Գոլէճին Օրիորդաց և Երիտասարդաց Գրիտաւրակերակցութիւնները լսիկ ու յարատեւ գործունէութեամբ մը մեծ օգուտ մատուցած են թէ՛ ուսանողներու, անոնց մէջ ընկերասիրութեան զոհոնդութեան և աստուածապաշտութեան ոգին մշակելով, և թէ՛ չըջակայ գիւղերու, անոնց Աւետարանի պատգամը տանելով:

Մայիս 11ին Աղջկանց Վարժարանի սրահին մէջ աս երկու ընկերակցութիւններն ալ իրենց տեղեկագիրը ներկայացուցին ներկաներուն:

Այդ տեղեկագրէն համառօտաբար կը ներկայացնենք հոս անոնց գործը:

Օրիորդացը 9 յանձնախումբերու կը բաժնուի: 1. Աղօթից, օրուն գործն է շաբաթը 1—2 անգամ աղօթաժողովներ սարքել և՛ այդ ժողովները կարելի եղածին չափ օգտակար և շահագրգռական ընելու աշխատիլ: 2. Շրջակայաց, ասոր գործն է հին անդամները քաջալերել և ամուր պահել իրենց գործին մէջ և նոր անդամներ գտնել: 3. Մանկաց, ասոր գործն է մանկարանի պղտիկ աղջկանց մէջ միւսնոյն գործը յառաջ տանիլ: Մանկանց խումբը 10 անգամ ունի: Աս յանձնախումբը շատ օգտակար եղած է մանուկներուն, անոնց զոհողութիւն սովորեցնելով, այնպէս որ պղտիկները իրենց պղտիկ լուծմաներէն գոյացուցած գումարով աղուոր տախտակ մը նուիրած են հիւանդանոցին: Այդ տախտակը հետեւեալ համարը կը կրէ, «Աշխարհի մէջ նեղութիւն պիտի ունենաք, բայց քաջամարտ եղէք ևս աշխարհին յաղթեցի»: 4. Ժուժկաշարքեան,

այս յանձնախումբը ժուժկալութեան մասին խօսելու համար ժողովներ կ'ունենայ: Դպրոցին մէջ ունեցած է, Խուլագեղ ալ պիտի ունենայ մօտերն: 5. Գրասիրաց, պղտիկներու ընթերցման գրքերուն հազածու կ'ըլայ: Կարօտ աղջկան մը դաս տուած է աս տարի: Հոգեւոր տետրակներ ստել տալով կը ցրուէ կարօտ տեղեր: Աս շաբթու հանդէս մը պիտի ունենայ ուր Հայ գրագիրներու մասին տեղեկութիւններ պիտի տրուին: 6. Առաքելական, արտաքին առաքելութեան գործը առած է: Այս տարի 15 գիւղեր այցելած է: 7. Ուրախութեան, զուարճալի ժամանցներ կը սարքէ: Աս տարի 4 ընկերոյթ ունեցած է: Ծնունդի պարագայուրդին գիշերօթիկ աղջիկներու համար կազմակերպեց հաս մը: 8. Թղթակցութեան, բաժնուող անդամներու հետ կը թղթակցի, ընկերութեան վիճակը կը տեղեկագրէ անոնց: Այս տարի 59 անձերու հետ թղթակցած է: 9. Միջակառարաց, վարժարանի ու կրթարանի աղջիկներուն մէջ կազմուած ընկերակցութեան կ'առաջնորդէ և անոնց գործերը կը վարէ: Աս վերջի ընկերութիւնը նոյն նպատակով կազմուած է և նոյն կազմը ունի, ինչ որ Գոլէճի աղջկանց ընկերութիւնը ունի: Աս տարի վերի թաղի եկեղեցին ամպիոնին ծածկոց մը նուիրած է:

Ընկերութիւնը այս տարի 43 անգամ ունի: 800 դահ. ի կուտար մը ունեցած է: Ավերիկէի մէջ որբի մը դաստիարակութեան զբաղմը կու տան: Ասիկէ առաջ ընթացաւարտ մը հանած են: Գիւղերու մէջ 2 չըլիկ վարժուհիներ ունին:

Ընկերութիւնը մասնաւոր արդելքներու պատճառով չէ յառաջդիմած: Օժանդակութեան պէտք կը զգայ:

Երիտասարդացը 8 մասնախումբեր ունի: 1. Առաքելական. այս տարուան գործը եղած է տասը անձեր այցելութեան զրկել և ասոնք 21 այցելութիւններ տուած են կարգ մը գիւղերու: 2. Աղօթից. շաբաթական աղօթաժողովներու հոգ տարած են և երկու բանախօսութիւններ ունեցած են հրաւիրեալ բանախօսներու կողմէ: 3. Ս. Գրոց ուսուցման հորակազմ մասնախումբ մըն է որ մասնաւոր հոգ կը տանի Սբ. Գրքը ուսուցանելու: Այս տարի 3 կարգ ունեցած է և միջին հաշիւով 20 աշակերտ յաճախած է: 4. Շրջակայաց.

նոր անդամ էլ չհաճած այս տարի: 5. Խաղի. Գողթնի աղոց խաղերուն և մարմնամարզիչներուն հոգ կը տանի: Մարմնամարզական հանդէս մը տուած է: Ամառը խաղի մրցումներն ու ֆուքսպոլի խաղերը կը վարէ: 6. Ընկերայի. նորեկ աշակերտներու, վարժարանի ընկերակցութեան և զուտ անդամներու 3 ընկերայթ տուած է: 7. Կրօնական. վարժարանի ընկերակցութեան վրայ կը հսկէ և կ'առաջնորդէ: Այս ընկերութիւնը 5 մասնախումբ ունի (Ա.) Հաշարար, (Բ.) Մաքրութեան, (Գ.) Ճշմարտախօսութեան, (Դ.) Չափարացողից, (Ե.) Օգնութեան, (Զ.) Եղեմեան, որ ընկերութեան գրասենյակին գործերը կը տեսնէ:

Ընկերութիւնը այս տարի 1,870 դէկտեմբերին մը սկսեցած է: Այս դրամը հաւաքուած է անդամաւճարներէ, հանդէսներէ (մարմնամարզական և թատերական), ֆուքսպոլ խաղողիցներէ: Ընկերութիւնը որք մը կը հոգայ, խաղի մրցանակներու արծաթ մետալ, ժապաւէն, գրիչ, գիրք, և և ֆուքսպոլի ծախքերը կը հոգայ: Կրտսեր և երէց 50 անդամէ կը բաղկանայ:

ՍԻՐԻԸՆ ՓՐՈԹԷՍՏԱՆԹԻՆ ԳՈՒԼԵՃ, ՊԷՏՐՈՒԹ.

Ե. Ք. Ընկերութիւնը առաջին անգամ 1886ին հաստատուած է գողթնի մէջ, որ այդ թուականէն հաջորդող տարիներէն երկրորդական նոյն ընկերութեան հետ յարաբերութեան մէջ եղած է: 1895ին Տր. Մոթ գողթն այցելելով ընկերութիւնը վերակազմակերպու և Աշխարհի Ուսանողական Ք. Ընկերութեան գործունեան հետ և Ընկերութիւնը յաճախ բախտը ունեցած է Միութեան պետերէն ուսանող այցելութիւնը ընդունելու, և 1911ին Տր. Մոթի երկրորդ այցելութիւնը կարեւոր թուական մը եղած է իրեն համար:

Գողթնի Ե. Ք. Միութիւնը 1902ին, 1905ին, 1909ին և 1911ին գումարուած Ուսանողաց Ք. Միութեան ընդհանուր ժողովներուն պատուիրակներ զրկած է, և դրամական նուրբներ ալ ըրած է:

1906ին Ընկերութեան կանոնադրը բարեփոխուեցաւ, որով ոչ-Քրիստոնեայ աշակերտներն ալ ընկերութեան իրր հաղորդակից անդամներ կրնան ընդունուիլ: Աստի իրենց ընտրութեան ժամանակ հետեւեալ խոստումը կ'ընեն:

«Այս Ընկերութեան հաղորդակից անդամ ըլլալով կը փափաքիմ վկայել թէ Յիսուսի

վարդապետութենէն և կեանքէն իմ կեանքիս մեծ օգնութիւն ստացած եմ, և իրմէ սորվողներու հետ ընկերակցիլ կ'ուզեմ:

«Կը խոստանամ շարժական ժողովներուն և Աստուածաշունչի դասերէ մէկուն ներկայ գտնուիլ: Նաեւ իմ ընկեր-ուսանողներուն հոգեւոր կեանքին յառաջդիմութեան օգնելու համար մասնաւոր ջանքեր և աղօթքներ պիտի ընեմ:»

Ամէն ուրբաթ իրիկուան ժամը 7ին. Ե. Ք. Ընկերութեան սենեակին մէջ պաշտաման ժողով կը կատարուի: Ընկերութեան նպատակներէն մէկն ալ Աստուածաշունչի ուսումնասիրութիւնը յառաջ տանիլ ըլլալով, ամէն անգամ պարտաւոր է ընկերութեան դասերէն մէկուն կանոնաւոր կերպով յաճախել: Այս տարի սովորական Կիրակնօրեայ Դասերուն օժանդակ դասեր ալ աւելցուցան և այնքան յաջողեցան որ որոշեցաւ շարունակել: Ընկերութեան ոչ-անդամներն ալ կրնան այս դասերուն մասնակցել:

Այս տարի Ընկերութիւնը երկու ընդունելութիւն տուաւ որ շատ զնահատուեցան: Տասը հաղար ոսկիէ աւելի ծախքով փառաւոր չէնքի մը. չինութիւնը լրանալու վրայ է, և այս չէնքը Ե. Ք. Միութեան յատուկ չէնքը պիտի ըլլայ, և որուն իբր պետ գալ տարի Տր. Տաճի որդին Պէյրութ պիտի գայ:

Գողթնի մէջ, բայի նախապատրաստականի մասնաճիւղի անդամներէն, միութեան անդամներուն թիւը 160 է:

* Միւս Պրնոս, Կոստանդնուպոլսոյ Գողթնի կողմէ պաշտօնական այցելութիւն մը տուաւ Գողթնին եւ կիրակի երեկոյ հոծ բաղմութեան մը խօսելով իր այցելութիւնը աշակերտներուն համար ալ արդիւնաւոր ընծայեց:

* Ապրիլ 12ին Գողթնին ասորեկան փոխ-սեյր տեղի ունեցաւ մեծ խանդավառութեամբ: Մեծ բաղմութիւն մը ներկայ էր: Արծաթ դաւաթը և մրցանակներուն մեծ մասը այս անգամ Գողթնական մասնաճիւղը չահեցաւ: Մասնաւորապէս ուշագրաւ էին սրոյ-սփառողներու ճարպիկ ու զուարճալի մարզանքները:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

Գաղաղիսկերու դեմ վճիռ. Պատերազմական ատեանը ներկայ կառավարութիւնը բռնի տապալելու համար դաւաճեցած ըլլալու յանցանքով ցմահ բերդարդելութեան դատապարտեց Սաթվէթ Լուիֆի, Աէրտարզատէ Սըրդը, Հասան Վասֆի, Մշեցի Սաիտ, Ահմէտ Պէտէ-վի, Ոսկեղջիւրի վարչութեան քննիչ Սըրդը և տեղակալ Լուիֆի անուն անձերը, 10ամեայ բերդարդելութեան թէվֆիզ և Մահմուտ էֆենդի, իսկ անպարտ արձակման բայց ոտտիկան. երկամեայ հսկողութեան ենթարկման Բահմի, Ֆէթհի և Մուսթ. Վասֆի էֆենդի, կատարեալ անպարտութեան Հիւսէյն Ա.ֆիւսպը և 15 ոսկի տուգանքի Լէոնիտի ապարանատէ-րը: — Նոյն ատեանը Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի սպանման առիթով ձերբակալուածները դատելով իբր ոճրագործ կամ մեղսակից ու թեւադրիչ դատապարտեց հետեւեալներ ի ներկայութեան. Հար. Քեաղիմ, ոտտիկ. ընդհ. տնօրէնութեան քաղաքական ճիւղին նախարդ անօրէն Մուհիպ Տամատ Սալիհ փաշա, խաղա-մու Ջիա, Կէլէնպօլի Իսաաթի վարժարանին ուսուցիչ Ապտուլլահ Սաֆա, ծով. յիմնադետութեան վտարուած Շէվքը, Սըվազի զօրաբաժնէն վտարուած յիմնադետ Մէհմէտ Ալի, Թուրալ թէվֆիզ, ինքնաշարժի օդն. մեքենավար Չէրքէտ ճէվատ, մաքսատան պաշտօնեայ Գարա Ահմէտ, Թուհանէի գործաւոր Բաիֆ, Ջիայի եղբայր Հապը, մաքսախոյս Բաղդադ, ոտտիկան ղինուոր Քէմալ, Շըխը Մուսթաֆա, Մալ. յիմնադետութեան վտարուած Ֆէհմի, ոտտիկան ղինուոր Սաադը, ոտտիկանութեան նախկին քննիչ Քէօր Էմին, սպայակոյտի մատուաւոր չիւանի օդն. Գնդ. Ֆուատ, Հաճի Նազմի փաշա, Հար. Ասիլ և իրաւաբանական ուսանող Իզդէատին: Իսկ ի բացակայութեան դատապարտեց խաղամու Նազմի, ինքնաշարժի վարիչ Ապտուրբահման, Գալաղը Մուսթաֆա, հանդուսեան կուլուած ոտտիկանական հրամանատար Չէրքէտ Մէհմէտ, Քեաղիմի եղբայր Չէրքէզ Հիւսէյն, տեղակալ Չէքի, Սթոքոլմի նախկին Օսմ. դեսպան Շէրիֆ փաշա, Ներքին գործերու նախկին նախարար Բէշիտ պէյ,

Կիւմլիճինէի նախորդ երեսօխտան Իսմայիլ պէյ, Սապահէտին իշխան, Շէրիֆ փաշայի անձնական քարտուղար Փէրթէվ Թէվֆիզ և խմբագիր Քէմալ Միտհաթ: Ասոնց գոյքերը և կալուածները պիտի զրաւուն ըստ օրինի:

Կախաղան. Երեքշաբթի առաւօտ կանուխ կախաղան հանուեցան վերոյիշեալներէն հետեւեալ 12 անձերը Պատերազմական նախարարութեան պաշտօնատան հրապարակին վրայ. Հար. Քեաղիմ, Գնդ. Ֆուատ, ոտտիկանութեան քաղաք. ճիւղի նախորդ անօրէն Մուհիպ, Տամատ Սալիհ փաշա, Շէվքը, Մէհմէտ Ալի, խաղամու Ջիա, եղբայր Հապը, Թուրալ թէվֆիզ, Ապտ. Սաֆա և ճէվատ և ոտտիկան ղինուոր Քէմալ: Ուրիշներ ցկեանս բերդարդելութեան և տուգանքի թիւարտութեան դատապարտուեցան: Իսկ անպարտ արձակուեցան սպայակոյտի Գնդ. Քէմալ, իրաւաբանական ուսանող Իզդէատին, Հար. Ասիլ, մեքենավար Իսմայիլ, մեքենավար Մէհմէտ, ոտտիկան ղինուոր Սաադը, Գըստ պէյ Ֆէհմի և Շըխը Մուսթաֆա:

Անցեալ չարթու 480 դատաւորներ աքսորուեցան ի Սինուպ և յատուկ հարցաքննիչ մարմին մը զրկուեցաւ հոն, որպէս զի աւարտէ քննութիւնները և արդիւնքը տեղեկագրէ պատերազմական ատեանին: Միեւնոյն ժամանակ ոտտիկանութիւնը որոշեց ցաւալի դէպքերու կրկնումը արգելելու համար (1) պաշարման վիճակի չըջանակէն վտարել վերջին դէպքի հետ առնչութիւն ունեցողները, (2) խոտու պատմել անգործութիւնը վրդովող խօսքեր խօսողները և (3) սաստիկ հալածել կասկածելի արարքի մէջ գտնուողները: — Գատապարտեալ Շէրիֆ փաշա Հիւսէյն փաշադատէ Մէհմէտ Սաիտ փաշայի որդին է, Իսկիւտար ծնած 1860ին. աշակերտած է Սուլթանիյէ վարժարանին և 1880 գացած է Փարիզ և Սէն Սիրի չըջանն աւարտած: '98ին զետարն էր Սթոք-հոլմի և Նիքիպոսոսի Խալիլին քրոջ հետ ամուսնանալով մեծ հարստութեան տիրացաւ:—Փախըտական Նազմի թաքստոցը գտնողին կամ խմբողին 300 ոսկի պարգեւ խոստացուեցաւ, Հիւսէյնի և Ապտուրբահմանի տեղն իմացնողներուն ալ 100ական ոսկի:

Ներքին գործերու նորընտիր նախարար Թալաթ պէյ չըջաբերականով մը պարտաճա-

նաշուրթեան հրաւիրելէ ետեւ ամէն պաշտօնեայ՝ յիշեցուց թէ կառավարութեան համամիտ չեւ զողներ կամ անոր ուղղութեամբ ընթանալու կարողութիւն չունեցողներ ազատ են հրաժարելու, ոտկայն պաշտօնի մէջ անհոգ գտնուողներ կամ կառավարութիւնը քննադատողներ իրեւ զեղծարարներ պաշտօնեանկ պիտի ըլլան, բարեւք պաշտօնավարողներն ալ բնականաբար պիտի դնահատուին: — Կը խորհուի Մահմետ Շէլքէթ փաշայի յիշատակը յաւերժացնել Պոլսական փողոց մը անոր անունով կոչելով, զպրոց մը կառուցանելով, մահախորձին վայրին վրայ չէնք մը բարձրացնելով և անոր վարձքով ամէն տարի ուսանող մը եւրոպա դրկելով: — Խարբերդի նորընտիր կուսակալ Մուսթաֆա ֆեհադիմ պէյ չարաթ Կայսրէն հրաժեշտ առաւ: — Ապաշակոյտի գնդապետ Ճէմիլ պէյ Պերլինի զին. կցորդ անուանուեցաւ: — Հանրօգուտ դործերու նորընտիր նախարար Օսման Նիզամի փաշա և Առևտրական երկրագործական նախարար Սիւլէյման էլ Պիւսթանի էֆ. երկուշարթի մայրաքաղաք ժամանեցին: — Օսմ. պատուիրակ Բէշիտ պէյի և Պէտարիա էֆ. ի զեկուցուեցաւ թէ լրացած է իրենց պաշտօնը: — Յոյն Պատուիրաքարանը որոշեց պատասխանել Դատական նախարարութեան թէ զիտէ որ կառավարութիւնը տեղեակ է թէ Բումէլիի Յոյն մեարապոլիաները ո՛րչափ լաւ ծառայեցին Իսլամներուն:

Թան կ'իմանայ Պոլսէ թէ Բ. Դրան ներկայացուցիչները և Փարիզի Արար համաժողովը համաձայնած են Սիւրիական բարենորոգումներու մասին: — Պատերազմին պատճառով Սուէզի մէջ զինաթափ ըլլալ ոտիպուած Օսմ. հինգ մարտանաւեր ազատ թողուած են վերադառնալու: — Մարմարայի չղկնաւային եթեւեկը վերսկսու: — Իզմիրի մէջ արմաթի արտածման արդիւքը վերցուեցաւ կուսակալին հրամանով: Ականները վերցնելու գործը դժուարացած է բռն հովերու պատճառով խտիւղական և այլ չղկնաւեր Իզմիր հանդիպելու տեղ Ռւրլա կը հանդիպին: — Սիւրիոյի և Ռոստոթօի կառավարական չէնքերը այրուած են Պուլիարներէն: — Շէյխ Ապա իւլ Ազիզ, իսն Ապաիւրրահման, իսն Սուլուտ գրաւած է Նէճաի կառավարական կեդրոնն էլ Անսա: — Պատրայի Թալիպ երեւոյթիւնին

զրգմամբ զին. հրամանատար Ֆէրիտ պէյ սպաննուեցաւ, Միւնիթէֆիդի կառավարիչ Պէտի Նուրի և ոտիկան երկու զինուոր վիրաւորուեցան ամսոյս 20ին, յետոյ Պէտի Նուրի մեռաւ իր վէրքէն: Պէյրութի կուսակալը հրաժարած է: Պիտի յաջորդէ Հալէպի կուսակալ Ալի Միւնիֆ:

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ.

Անցեալ երեքշաբթի Պարտիզակի Բարձր. վարժարանը 25 նոր չրջանաւարտի վկայական տուաւ: Այս չորեքշաբթի ալ Ատապաղարի Հայոցնեայ վարժարանը նոյնչափ չրջանաւարտահիւ վկայական տուաւ: — Կեդր. Թուրքիոյ Գոլէճն իր ամսվերջի հանդէսն ունեցած է ամսոյս 19ին: Հարլըրտ Համալսարանի ուսանողներէն Վեր. Յ. Տէփօեան Փիլիսոփայութեան վրդ. ի տիտղոս ստացած է հանգերձ պատուոյ յիշատակութեամբ: — Ամերիկեան Պորտի ամէնէն առատաձեւն նուիրատուներէն Ամերիկահայ Մր. Առաքելեան, որ 1867ին խարբերդէ Պոսթըն ժամանած է առանց դրամի և ունէ ազդեցութեան բացի իր անձնական աշխատասիրութենէն (որով հեղհեղեղ զիրքէ զիրք բարձրանալով յաջողեցաւ Ամերիկայի տպագրական լաւագոյն հաստատութեան տիրանալ), ամսոյս սկիզբները ժողովական Կիրակնօրեայ Դպրոցի և Տպագրական Բնկերութեան նուիրած է այդ հաստատութիւնն իր բոլոր ձեւերով: Դեռ վերջերս մոմանագէտներ անոր խնկական արժէքը իբր հարիւր հազար տուար հաշուած են: Նուէրընկալ ընկերութիւնը յանձն առած է պատշաճ տարեթոյակ մը վճարել իբր տանը: հինգ տարի, միւնիոյն ժամանակ բարեբախտութիւնը պիտի ունենայ նուիրատուին օգնութիւնը վայելելու՝ փոխանցուած գործին վարչութեան մէջ: — Լանկայի եկեղեցին յառաջիկայ կիրակիէ սկսեալ Կէտիկփաշայէ Մուսալլայի Անդղ. վարժարանը կը փոխադրուի մէկ երկու ամսոյ համար, որո միջոցին նորոգութիւններ պիտի ըլլան Կէտիկփաշայի Ամերիկեան վարժարանին մէջ: — Թղթակից մը կը հաղորդէ մեզի Տիար Միքայէլ Մ. Մորձիկեանի մահը, որ սրտառուչ պարագաներումէջ տեղի ունեցած է Ի Տրապիզոն: Հանգուցեալը կը ներկայացուի իբր 28 տարեկան աղնիւ երիտասարդ մը: Ազոյ մէջ կը թողու ծնողքը և բազմաթիւ ազգականներ: Թաղման պաշտօնին մասնակցած են Մր. Բրոֆըրտ և Պատ. Չաքարեան:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պատրիարք Հայրը անցեալ հինգշաբթի Քաղաք. Ժողովի ատենապետին, Կրօն. Ժողովի գեր տաճարապետին ու գործակատարին հետ չնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Վարչապետ Սախ Հալիմ փաշայի, որ ըսաւ թէ խոստում չտրեւր չապել, այլ պիտի ջանայ ցոյց տալ թէ գործող կառավարութիւն պիտի ըլլայ իր դահլիճը: Պատրիարք Հայրը ցաւակցութիւն յայտնեց Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի մահուան համար: Երկուշաբթի ալ, դարձեալ Քաղաք. Ժողովի ատենապետին և Պատրիարքարանի գործակատարին հետ, Ն. Սրբազնութիւնը չնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Ներքին գործերու նախարարին և խօսեցաւ զխաւորապէս Գարամուսնալի Եալազաէթէ գիւղին 222 կտոր արտերուն յանրաւի դրաման վրայ, որու հետեւանքով ամբողջ գիւղ մը կը տառապի վայրապար: — Ուրբաթ Ազգ. Ժողովը զբաղեցաւ Պատրիարքարանի շինութեան շուրջ յարուցուած խնդրով և որոշեց կատարուած իրողութիւնն ընդունիլ՝ զխաւ տալով հանդերձ թէ Ազգ. Ժողովին բովէն չէ անցած խնդրը: Նախապէս նշմարուած 3,000 ոսկիէն զատ 1,400 ոսկի ծախսուած է և գեո 1,200ի պէտք մը կը մնայ շինութիւնն ի գլուխ հանելու համար: — Բարոյական անուններով ծանօթ կալուածները ուղղակի ազգապատկան ընելու օրէնքը մուծ կէտեր ունի: Օրինակի համար, երբ այգիիսի կալուածներու կալուածութեան տէրուն այրած ըլլալուն համար կամ ուրիշ ուէ պատճառով սեփականութեան վէճ ծագի, ա՞զգը պիտի գիմէ դատարան թէ առարկութիւն ընողը: Խառն Ժողովը Գարանան Ստեփան էֆ. ի յանձնարարեց վաստաբանական քննիչ յանձնաժողովին հետ ուսումնասիրել այդ կէտերը, որպէս զի յետոյ Պատրիարքարանի առարկութիւնները ամբողջովին հաղորդելին ձեւնհաս իշխանութեան: Կաթովիկ ազգայինները իրենց այդ կարգի կալուածներուն համար բողոքովին նոր վաւերագրեր հանելու առիթով աւելի յառաջ տարին գործը և յետեւալ տուրքերու կառավարական նոր պահանջման համար պատասխանելին թէ իրաւունք չէ այդ, քանի որ կալուածը անձէ մը ուրիշ անձի մը չէ որ կը փոխանցուի, այլ կը մնայ նոյն աէրով վրայ, անունի միայն սրբազնութեամբ: Պահանջուեցաւ ըստ այդմ պատասխանել զբաւորապէս: — Վահօրէից խորհուրդը որոշեց վարչութեան ցաւ յայտնել որ ցարդ բարձրագոյն վարժարան մը բացուած չէ Մուշի մէջ Պոպուլեան կառուով: — Կիւմիլիճիէի եկեղեցւոյ շինութեան հրովարտալը Պատրիարքարան յանձնուեցաւ: — Պեղիւրատի մէջ բանտարկուած 134 Հայեր արձակուած են և ոմանք Սէլանիկ մեկնած: — Վարդույի (Մուշ) հարկահաւաք Խոսրովի սպանիչ Քուրդ Սլօի որդին Բէշիտ, Ղարղանի մէջ ալ 56 թաւանիներ ձերբակալուած են: Պիթլիսի մէջ երկու նոր սպանութիւն գործուած է 15ին և Կարճկանի Ուրանց գիւղը Քուրդերէ պաշարուած է 20ին: Նոյն իսկ Ամասիոյ մէջ ոստիկան զինուոր մը սրով սպառնացած է սպաննել Հայ մը իսլամ շուկային մէջ, մեծ յուզման մտանելով Քրիստոնեաները: Այս հետագիւրններն յանձնուեցան ուր որ անի է: Անմիջապէս յետոյ հասան Թաքատի Յովակիմ Աննա վանքին ոչխարներուն յափշտակման և Պիթլիսի մէջ զիւղացիի մը ծանրապէս վիրաւորման, Պիթլիսցիի մը սպանման ու աւաղակի մը մեռելու և ուրիշի մը ողջ ձերբակալման հետագրաւուրները: — Հանւած անօթ Ռուս թղթակից Մ. Օլգինի Թիֆլիզի մէջ իրեն ի պատիւ արուած հաղիւրդի մը առիթով չնորհակալութիւն յայտնելով իրեն ուղղուած գնահատական ու երախտադատական ուղերձներուն համար ըսած է թէ ինք աշխատած է լսել ճշմարտութիւնն յայտնել Ռուս հանրութեան: Գերեզմանատուն անուանած է զՀայաստան և չեղած է Հայ երկրագործական դրամատան մը և գործակցական ընկերակցութիւններու անհրաժեշտութիւնը: Կը կարծէ թէ գրաւեալ հողերը անդառնալի են և թէ Հայ բնակչութիւնը Վանայ մէջ հազիւ հաւրելին 58 է, Մուշի մէջ 70, իսկ այլուր 30է վար: — Տումային մէջ Սահմանադրական Ռումկաւարներու կուտակցապետ Մ. Միլիուքով պահանջեց Հայոց ի նպաստ միջամտել Եւրոպական հսկողութեան տակ բարենորոգումներ գործադրելու համար: Ռուս Արտաքին գործերու նախարարը չըջարկաւանով մը առաջարկեց որ Պոլսոյ գեւադանները խորհրդակցին Հայկական բարենորոգումներու խնդրին վրայ և հաւաստեց թէ Անդր. ոստիկան զինուորութեան գէմ առարկութիւն պիտի չընէ Ռուսիա,

եթէ այդ բարենորոգումները լայն ու հիմնական ըլլան : Առաջին խորհրդակցութիւն մը որ անցեալ շաբթու տեղի ունեցաւ Աւստրեան դեսպանատան ամբարանոցին մէջ՝ բաւական յուզեց թուրք մամուլոյ ազդեցնամու մասը : Պօղոս Նուպար փաշա երկար նամակով մը ձրանսական թերթի մը հակաթուրք յայտարարութիւնները ուղղեց և այդ առիթով դարձեալ ցոյց տուաւ թէ Հայկական խնդրին մէջ իր պատուիրակութիւնը և Օսմ. կառավարութիւնը ամէն նկատուածով համամիտ են, միայն վերին հոկոգութեան կէտին վրայ կը տարբերին : — Վեհ. կաթողիկոսը Պատրիարք Հօր կը յանձնարարէ եկեղեցական մեծ համաժողով մը գումարել ամուսնութեան եկեղեցային կանոնները վերաքննելու համար : — Կրթական դրամագլուխ մը կազմելու գործը լաւ կը յառաջդիմէ Ռուսահայերու մէջ : Նոր Նախիջևան միայնակ 150,000 ռուպլ նուիրած է ցարդ, Ս. Խոնջեան 90,000, և դեռ կը շարունակուի հանդանակութիւնը :

ԱՐՏԱՔԻՆ

Պալիսեան զինակցները. Յարաբերութիւններու ձգտումը կը շարունակէ և օր ըստ օրէ կը սաստկանայ : Սերպ դեսպան Մ. Սփալայքովիչ չաբաթ իր կառավարութեան ծանուցադիրը մատոյց ի Սոֆիա : Անով խստիւ կը մերժուի Պուլկարիոյ պահանջումը, որ է հրաժարիլ զաշխարհի վերաքննութենէն, և կ'առաջարկուի խիղցն և անպայման ցրուել զօրքերը և համաձայնութեան համար Վարչապետական ժողով գումարել ի փեթրոսպուրի, այնուհետեւ ի հարկին իրաւարարութեան զիմել, նոյն խիղ համախումբը դրաման սկզբունքով : Այս պատասխանը կը փակէ, կը կարծուի, բանակցութիւնները : Պուլկարիա իր կարգին պատասխանեց Յունական ծանուցադիրն թէ Պուլկարական համախմբումները արդիւնք են Պուլկար ջոկատներու վրայ կատարուած Յունական յարձակումներուն և Սէլանիկի Պուլկարներուն խմբական ձերբակալումներուն : Այսու ամենայնիւ սկզբամբ կը հաւանի զօրքերը ցրուել, և թէ Յունաստան հաւանի դրամալ վայրերու արկակցութեան ենթարկման, մինչև որ տեղի ունենայ անոնց վերջնական բաժանումը :

Միւսնոյն ժամանակ սահմանադրութիւնները կ'ամրացուին փութոյն սնդութեամբ : Պուլկար սպախակոյտը Սոֆիա փոխադրուած է և զօրաւ ժինները (127,000 հոգի) հաւաքուած են Սոֆիայի և Բէօսթէնիկի միջև հրամանատարութեամբ Ջօր. Սալոֆի, որ վերջերս Ֆերաի նախ Ջարին ներկայացաւ : Սէրէզի բանակն ունի 60,000 զինուոր Ջօր. Իվանովի տակ, որ պիտի դրաւէ զՍէլանիկ : Սերպերը կարեւոր զիւրքեր կը դրաւեն Վարտարի վրայ : Իրենց դեսպանը կիրակի Սոֆիայէ մեկնեցաւ : Նոյն օր Մանթինեկիոյ Վարչապետ Մ. Վուքոթիլի Իփէքի ճամբով Պելլրատ եկաւ փեթրոսպուրի երթալու համար : Մ. Վէնիգէլոս երկու օր առաջ մեկնած էր արդէն նոյն ճամբով և նպատակով : Մ. Փաչիչ որ իր հրաժարականը ետ առաւ յետաձգեց իր ճամբորդութիւնը և յետոյ դարձեալ հրաժարեցաւ նախարարական անհամաձայնութեան պատճառով : 25ին կը լրանայ Պուլկարիոյ կողմէ արուած հինգօրեայ պայմանագամբ : Ռուս դեսպանն ի Սոֆիա 23ին յանձնարարեց քանի մը օր սպասել Սերպիոյ վերջնական զիջման համար : Ռուս կառավարութիւնն ալ զեկոյց Պալքանեան տէրութիւններուն թէ երջանիկ պիտի ըլլայ, եթէ չորս օրէն ստանայ իրաւարարական վճարն անհրաժեշտ նիւթերը : Կը կարծուի թէ Պուլկարիա վիճելի հողերը պիտի դրաւէ առանց պատեւրազմ հրատարակելու, Սերպիոյ թողով այդ ձեւակերպութիւնը կատարել, եթէ պատեւրազմի պատճառ նկատէ այս ձեռնարկը :

Մանր շոթեր. փարիզի Տոտա. Յանձնաժողովը կանոնաւորապէս յառաջ կը տանի իր աշխատութիւնը : Որոշուեցաւ որ չորս յանձնախումբերը երեքշաբթի, չորեքշաբթի և հինգշաբթի օրեր գումարին երկերկու անգամ, իսկ ուրբաթ օրեր լիազուսմար նիստ ըլլայ : Անցեալ ուրբաթ Աւստրեան և Իտալեան պատուիրակներն ընդունեցան կանոնագրի 2րդ յօդուածը, որու համաձայն միաձայնութեամբ պիտի արուին բոլոր որոշումները : Նախորդ օրը բոլոր պատերազմիկները հրաւիրուեցան իրենց պահանջները, ծախքերը և վնասները ներկայացնել դրամական յանձնախմբին : — Ձրանսայի Նախագահը և Արտաքին գործերու նախարարը այս շաբթու Լանտոն գացին : Տարւոյս վերջն ալ Գերման կայսրը և Կայսրուհին պիտի երթան :

ՏՊԱՐԱՆ ԳԼԵՒԵՆԱՆ

Մահմուտ Փաշա, Բիւրքէի խան, Նո. 32—34

Մէզրէի Հայ Աւետ. եկեղեցիին ներկայ
երէցը Դաւիթ Յ. Փախչոյեան ներկայիս մէջ
պատրաստ է պայմանաւորուելու ուէ է եկե-
ղեցիի մը հետ, որուն Աստուած պիտի ա-
ռաջնորդէ զինքը:

4—4

ՄԵԶԻ ՂՐԿՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ

ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ՈՒՆԾԻ,
(Պատկերազարդ).— Ա. մաս, չարազրեց՝ Մե-
րոյ երէց. էջ 157, գին՝ 4 դահ.:

ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՈՒՆԾԻ,
(Պատկերազարդ).— Բ. մաս, չարազրեց՝ Մե-
րոյ երէց. էջ 140, գին՝ 4 դահ.: Դիմել
Պալենց Գրատուն, Չագմաղճըլար, Կ. Պոլիս:

ՀԱՅՆԵՐԷՆ-ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ՉՐՈՒՅԱՏՐՈՒ-
ԹԻՒՆ, Ընթերցանութիւն, Խօսելավարժու-
թիւն, Նամակագրութիւն և Քերականութիւն.
Սահակ-Մեսրոպ, էջ 270, գին՝ 10 դահ.: Դի-
մել Պալենց Գրատուն, Չագմաղճըլար, Կ. Պո-
լիս:

ԲԱՌԱՐԱՆ, Հայերէն Աշխարհիկ Լեզուէ
Ֆրանսերէն, Լուսինեան—Բասմաջեան. Ա. մաս,
էջ 240, գին 7½ դահ.: Դիմել Պալենց Գրա-
տուն, Չագմաղճըլար, Կ. Պոլիս:

ԻՍԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ, Քար-
տէմներով, վաւերական պատկերներով, ճիւ-
ղագրական տախտակներով և ժամանակագրա-
կան ու յատուկ անուանց ցանկերով. պատ-
րաստեց՝ Կ. Յ. Բասմաջեան: Ա. մաս: էջ
230, գին 7½ դահ.: Դիմել Պալենց Գրատուն,
Չագմաղճըլար, Կ. Պոլիս:

ԺԱՄՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԻՔ ԱՌԱՒՈՏԵԱՆ ԵՒ ԵՐ-
ԴԵՅՈՂՈՒԹԻՒՆԻՔ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ, ի պէտս
եկեղեցւոյ երգեցիկ մանկանց. չարակարգեց՝
երաժշտապետ Մինրան Գ. Ճէրրահեան. էջ
176, գին՝ 4 դահ.: Դիմել Պալենց Գրատուն,
Չագմաղճըլար, Կ. Պոլիս:

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԷ
Յ. Կ. Ճանկիւղեան: էջ 173, գին՝ 4 դահ.
Ամերիկա՝ 20 սէնթ. Դիմել՝ Խմբագրութիւն
«Կոնակ» ի, 125 Վոստարկը. Կ. Պոլիս:

ԴԷՏ, Կրօնական Ամսաթիւրթ. ստաղա-
կերորդ թիւը շինիլ բովանդակութեամբ: Տ.
րեկան բաժանորդագին 10 դահ., 50 սէնթ
թիւը մէկ դահ.: Հասցէ՝ «Դէտ» ի Խմբագրո-
թեան, Rev. H. H. Riggs, Editor of the
«Tded» Harpoot, Turkey:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆԻՔ

ԿԻՐԱՆԻ, ՅՈՒՆԻՍ 29

ԲԵՐԱ.— Այնալը 2էջմէ. Սր. Երրորդ
թիւն եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. Ե.) Վեր. Ա.
Շմաւոնեան:

ՄՈՒՍԱԼԼԱ.— Անգլիական վարժարան
Լանկայի եկեղեցի. ժամ 10.15 (Ը. Ե.) Վեր.
Յ. Ա. Ճեմիլեան:

ՊԱՅՊԸԼ ՀԱՌԻՍ.— Ֆինճանճըլար Եօզուշու
Էմմանուէլ եկեղեցի. ժամ 10.30 (Ը. Ե.)
Պաւ. Կ. Սրաւոյօղլեան:

ՍԿԻՒՏԱՐ.— Ամերիկեան Դուէճի մա-
տուր. ժամ 10 (Ը. Ե.) Պաւ. Կ. Յ. Քերոքեան:

ՊՕՅԱՃԸ ԴԻԻՂ.— Կոստիկեան բնակարան
ժամ 3 (Ը. Ե.) Տիար Յ. Հայկազն:

ԽԱՍԳԻԻՂ, ժամ 7 (Ը. Թ.) Պաւ. Բ. Պե-
րոսեան:

Լանկայի եկեղեցիին պաշտամունքը այսու-
հետեւ տեղի պիտի ունենայ Մուսալլայի Անգ-
լիական վարժարանին մէջ:

Ե. Ք. Ընկերակցութեան ժողովները ամ-
րան առթիւ կը դադրին: